

บทที่ 5

กรณีศึกษาตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาในครั้งนี้ได้เลือกชุมชนไม้เรียงเป็นกรณีศึกษาทุนทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรม ด้วยเหตุผลประการแรก ชุมชนไม้เรียงได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่ได้พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง และเป็นชุมชนที่ไม่หยุดนิ่ง และตื่นตัวในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนของตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการทดสอบ ลองผิด ลองถูก ตรวจสอบ ร่วมมือกับบริหาร มีการสรุปบทเรียนและประชุมเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน และเครือข่ายชุมชนที่เชื่อมถึงกันทั้งในและระหว่างชุมชนอื่น ๆ มีผู้นำที่มีศักยภาพสูง และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ชุมชนไม้เรียงอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสถิติคดีอาชญากรรมที่มีความรุนแรง อาทิ การฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนาในระดับสูงมาอย่างต่อเนื่อง ตามตั้งอดีต

ตารางที่ 5.1

สถิติคดีอาญาประเภทความผิดฐานฆ่าคนตาย ระหว่าง พ.ศ. 2522 - 2531

ปี พ.ศ.	รับแจ้ง	จับ
2522	967	183
2523	810	54
2524	955	131
2525	755	67
2526	676	114
2527	597	188
2528	540	107
2529	498	89
2530	497	81
2531	482	132
รวม	6,777	1,146

ที่มา: กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

สถิติดังกล่าวไม่ได้นับรวมเหตุการณ์กรณีเขาคุนยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2512-2521 ซึ่งอยู่ในเขตตำบลไม้เรียงได้ และได้รับการกล่าวถึงในฐานะเป็นดินแดนมรดกมรดกภูมิ มีการฆ่ากันตายเป็นจำนวนนับหมื่นคนจากคำบอกเล่าของพระสงฆ์ที่ ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความอยากรู้และนำชุมชนไม้เรียง ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านมีความสงบสุขมาเป็นกรณีศึกษาในการศึกษาการก่อเกิดทุนทางสังคมเป็นอย่างไร มีลักษณะแนวคิด เงื่อนไข ปัจจัยในการป้องกันอาชญากรรมในปัจจุบันอย่างไร

โดยในการทำความเข้าใจบริบททางสังคมของชุมชนไม้เรียงจำเป็นต้องทำความเข้าใจบริบทแวดล้อมทั้งทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้ เศรษฐกิจสังคม การเมืองประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ที่บ่มเพาะเป็นบุคลิกลักษณะ วิถีการดำเนินชีวิตของคนไม้เรียงที่แตกต่างจากชุมชนในภาคอื่น ๆ และชุมชนอื่นในภาคใต้ เพื่อจะหาคำตอบว่า เพราะเหตุใดชาวชุมชนไม้เรียงซึ่งเป็นชาวใต้ที่มีบุคลิกลักษณะจำเพาะที่แตกต่างไปจากคนภาคอื่น เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของคนปักษ์ใต้ไว้ในหนังสือภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค ว่า “คนปักษ์ใต้เป็นคนที่มีความคล่องตัวทางภาษา ช่างเจรจา ช่างโต้แย้งตั้งปัญหา มีไหวพริบ ปฏิภาณ มีชั้นเชิง ไม่ยอมเสียเปรียบเสียรู้ใครง่าย ๆ ค่อนข้างจะเจ้าถ้อย หอมความ ปกครองยาก แต่ถ้าเชื่อถือหรือไว้ใจกันแล้วก็ไม่ยาก เป็นคนตระหนงในศักดิ์ศรี ไม่นับถือหรือนิยามยกย่องใครง่าย ๆ เป็นคนรักหมู่คณะของตนเมื่อต้องเผชิญหน้ากับหมู่คณะอื่น เป็นคนมือเต็บและไม่ขยันทิ่มเมื่อเทียบกับชาวอีสานหรือชาวเหนือ ทั้งนี้เพราะมีกินมีใช้โดยไม่ต้องชวนชววย หรือขยันหมั่นเพียรมากนัก เนื่องจากธรรมชาติแวดล้อมอุดมสมบูรณ์มาแต่โบราณ ลักษณะดังกล่าวแม้จะมีอยู่ในหมู่ชาวไทยทั่วไปก็จริง แต่สำหรับชาวปักษ์ใต้มีลักษณะดังกล่าวมากกว่า” (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540, น. 37) ขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดภาคใต้ฝั่งตะวันออกที่ติดทะเลและแวดล้อมด้วย ภูเขา มีทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ มีการส่งเสริมประเพณีในการปรับตัวกับธรรมชาติแวดล้อมที่หลากหลายแตกต่างจากภาคอื่น อีกทั้งมีความคิดความเชื่อที่มีรากฐานจากพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ชาวนครศรีธรรมราชจึงมีวัฒนธรรม มีภูมิปัญญาที่เป็นแบบฉบับของตนเองส่วนหนึ่ง และคล้ายคลึงกับคนไทยในภูมิภาคอื่นอีกส่วนหนึ่ง นอกจากนี้โดยการพิจารณาจากสายตาของผู้ศึกษาที่เป็นคนภาคกลางพบว่าชาวนครศรีธรรมราชมีลักษณะขัดแย้งอยู่ในตัวเอง ทั้งทางความคิด ค่านิยม และการแสดงออกโดยทั่วไปอาทิ จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งที่พระพุทธศาสนาเคยเจริญเติบโตเป็นศูนย์กลางของศาสนาจนเรียกได้ว่าเป็น “เมืองพระ” มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ขณะเดียวกันก็เป็นเมืองที่มีอาชญากรรมมากที่สุดตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

สภาพทางภูมิศาสตร์ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศบนแหลมมลายู ที่มีลักษณะติดทะเลทั้ง 2 ด้าน โดยแนวกลางภาคเป็นสันเขา จึงได้รับลมมรสุมทั้งสองด้าน ได้แก่ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือกับตะวันตกเฉียงใต้ทำให้ฝนตกชุกที่สุดในประเทศไทย

ประมาณ 200 วัน ในหนึ่งปี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 5,106.3 มิลลิเมตร มีเพียงสองฤดูคือ ฤดูร้อนกับฤดูฝนจึงเป็นตำนานให้ชาวบ้านเรียกขานสภาพภูมิอากาศแบบนี้ว่า “ฝนแปด แดดสี่” มี ทิวเขาที่สำคัญ คือ นครศรีธรรมราชทอดตัวตามแนวยาวจากเหนือจรดใต้ ทำให้เกิดลำน้ำใหญ่ทอด ตัวเป็นแนวขวางกับคาบสมุทรไหลลงสู่ทะเลในระยะสั้น ๆ เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำปากพนัง ฯลฯ ทำให้มีสภาพพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมไปด้วยสัตว์บก สัตว์น้ำจืด สัตว์น้ำเค็ม และ พืชพันธุ์นานาชนิด โดยในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเองประกอบไปด้วยพื้นที่ 3 ลักษณะที่ เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเล ที่ราบหลังชายฝั่งทะเลและที่ราบเชิงเขา ชาวบ้านสามารถเก็บ อาหารกินได้จากป่า จากการทำการเกษตรซึ่งมีน้ำฝนเกือบตลอดปี และจากการจับสัตว์น้ำนานาชนิด ตามชายฝั่งทะเล เนื่องด้วยความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าว ส่งผลให้ชาวนครศรีธรรมราช มีความเป็นปัจเจกบุคคลและความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่พึ่งองความช่วยเหลือรัฐส่วนกลาง เพราะชุมชนสามารถดำรงอยู่รอดบนฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ซึ่งเกิดเป็นรากเหง้า ของระบบวัฒนธรรมที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะไม่สามารถมีปัจเจกคนเดียว หรือชุมชน เดียวเข้าไปมีความสัมพันธ์กับฐานทรัพยากรโดยลำพังอย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องสร้างเครือข่าย การแลกเปลี่ยน ฟังพากันระหว่างชุมชน อาทิ ชุมชนพื้นราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ของข้าว แต่ขาด แคลนอาหารประเภทอื่น ขณะที่ชาวสวน ชาวประมงขาดแคลนข้าว เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อสร้าง หลักประกันของการดำรงอยู่ และชดเชยในสิ่งที่หายไปของแต่ละชุมชน ในอดีตสามารถพบภาพ ของการช่วยเหลือ ประเพณีการผูกเกลอที่เข้มแข็ง และคำหลายคำที่สะท้อนการฟังพาคำคุย ระหว่างกัน เช่น ออกปาก ขอแรง กินวาน ขอแรง ซอมมือ ตามแรง และลักแบก (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540) อีกทั้งสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน และผันผวนของธรรมชาติซึ่งหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพที่ ฉับไว กล้าต่อสู้ กล้าเสี่ยง

การศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคใต้จากงานวิจัยต่าง ๆ พบเงื่อนไขที่ทำให้ สามารถพิจารณาทำความเข้าใจบริบททางสังคมของชุมชนได้กล่าวคือ จะพบว่าภาคใต้ได้ผ่าน วิฤตการณ์ของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต โดยพื้นที่ของภาคใต้ ประมาณ 44 ล้านไร่ เหลือพื้นที่ป่าเพียง 8 แปดล้านไร่ (สงบ สงเมือง, 2547) แต่พื้นที่ป่าที่ถูก ทำลาย ถูกแทนที่ด้วยไม้ยืนต้นอย่าง ยางพารา ไม้ผลต่าง ๆ ถึง 13 ล้านไร่ ที่ทำให้วิกฤตของการ ทำลายป่าไม่ส่งผลกระทบต่อรุนแรงมากกว่าที่เป็นอยู่ ด้วยความเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทาง ชีวภาพ รวมทั้งความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ หลากหลาย อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ผ่านมาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนฐาน การผลิตเพื่อความอยู่รอดของชาวบ้าน ในภาคเกษตรมีการลดการปลูกข้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ สำคัญในยุคเศรษฐกิจพอเพียง ที่ก่อให้เกิดประเพณี และวัฒนธรรมข้าว การผลิตข้าวของชาว

นครศรีธรรมราช โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำเป็นการผลิตแบบทวิลักษณ์ กล่าวคือ เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และการผลิตเพื่อตอบสนองของระบบเศรษฐกิจภายนอกซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะได้มีการผูกโยงการผลิตข้าวกับกลไกทางการตลาดกับตลาดโลกตั้งแต่หลังสมัยสนธิสัญญาบาวริง แต่ด้วยต้นทุนการผลิตข้าวที่สูงกว่าภาคกลางทั้งในแง่การชลประทาน การมีลุ่มน้ำที่ไม่เพียงพอ ประกอบกับสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ปัญหาภาวะภัยแล้ง อุทกภัย จึงมาสู่การรูปแบบการผลิตแบบใหม่ ๆ เกิดเป็นการทำไร่นาสวนผสม ที่เป็นผลผลิตจากการสังสมภูมิปัญญาจนไปสู่การทำนาถุ้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ และพื้นที่ชายฝั่ง นอกจากนี้มีการเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างยางพารา ปาล์มน้ำมัน ที่มุงรายได้เป็นตัวเงินทำให้มีการบุกเบิกป่าเพื่อพื้นที่การปลูกอย่างกว้างขวางขณะที่ภาคการประมงก็ลดการประมงชายฝั่งเพื่อการยังชีพ เป็นการประมงขนาดใหญ่ และการเพาะเลี้ยงชายฝั่งอย่างเช่นกุลาดำ : จนกลายเป็นว่าวิถีการผลิตของได้แปรเปลี่ยนจากเพื่อการยังชีพในอดีต มุ่งสู่การผลิตเพื่อการค้า

นอกจากนี้การที่นครศรีธรรมราชเคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรที่รุ่งเรืองในอดีต มีแสนยานุภาพทั้งทางด้านการปกครองและการค้า ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21 จนสามารถคุมเมือง 12 นักษัตร 12 เมืองทางตอนใต้อย่างเช่น สายบุรี ปัตตานี กลันตัน ปะหัง ไทรบุรี พัทลุง ตรัง ชุมพร บ้านไทรสมอ สงขลา ตะกั่วป่า ถลาง และเลยไปถึงลังกาเลยทีเดียว (นิติ เอี้ยวศรีวงศ์, 2529, น. 402) เคยแผ่อำนาจปกครองทั้งแหลมมลายู และเป็นเมืองท่าสำคัญ ที่เป็นศูนย์กลางการค้าทางฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีโอกาสปะทะสังสรรค์กับต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างหลากหลาย ตั้งแต่อดีต เช่น อินเดีย เปอร์เซีย ปอร์ตุเกศ ฮอลันดา และชาติอื่น ๆ อีกมากมาย เกิดการเรียนรู้ และเป็นพฤติกรรมที่ชาวนครศรีธรรมราชมักมีสงวนท่าที ไว้เชิง และไม่เปิดตัวก่อนเมื่อพบคนแปลกหน้า อีกทั้งชอบศึกษาหาความรู้เพื่อจะได้รู้เท่าทัน และโดยประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อถูกผนวกเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของรัฐไทย ซึ่งโดยระยะทางหากพิจารณาจากรัฐศูนย์กลางอย่างกรุงเทพฯ ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชเสมือนถูกโดดเดี่ยวและถูกทอดทิ้ง ชาวบ้านต้องผ่านประสบการณ์การสร้างบ้านแปลงเมืองด้วยหยาดเหงื่อและแรงงานที่ปราศจากการเกื้อกูลจากภายนอก ทำให้เกิดความรู้สึกรักภักดีที่พ้อง ปกป้องกันเองจนอาจดูเหมือนขาดหลักการและเหตุผลในบางครั้ง เพราะมีชุมชนจำนวนมากในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่การสร้างบ้านแปงเมืองกันเองโดยปราศจากรัฐ เช่น บ้านอ้ายคู ที่อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านที่จะต้องปกป้องคุ้มครองกันเองถึงจะอยู่รอดได้ โดยการมีผู้นำที่เด็ดเดี่ยวจนมีคำเรียกขานชื่อผู้นำของแต่ละชุมชนเป็นคำคล้องจองว่า "ทองแป้นหน้าขัน จันเท้าเต็ง หมิ่นปราบเล่ง เพ็งปากคร (ปากนคร) ช่งนาบอน จรปากนัง (ปากพนัง)" "เมื่อก่อนไม่มีอำเภอ ไม่มีตำรวจ เมื่อคนมาอยู่กันมากขึ้น จึงได้ตามมาเก็บภาษี" (วิเชียร ณ นคร อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, 2540, น. 91) ด้วยเหตุ

ดังกล่าวจึงไม่แปลกที่ชาวบ้านจะปฏิเสธรัฐ และมองว่ารัฐและตัวแทนของรัฐคือศัตรูที่จะเห็นได้จากผู้เฒ่าผู้แก่ปักษ์ใต้ นิยมปรามลูกหลานเมื่อร้องไห้โยเย ดื้อดึง ไม่เชื่อฟังคำตติงว่า "นุ้ยนายมานายมา" (โน้นตำรวจมา) แสดงว่าตำรวจในฐานะตัวแทนจากภาครัฐเป็นบุคคลที่ไม่น่าคบค้าสมาคม น่ารังเกียจ และน่ากลัว

สำหรับประเพณีและวัฒนธรรม ของจังหวัดนครศรีธรรมราช นับได้ว่ามีความโดดเด่นและสอดคล้องไปกับความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และด้วยการเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาของภูมิภาค ที่นำไปสู่ การก่อเกิดของประเพณีต่าง ๆ ที่ยึดโยงชาวบ้านไว้ด้วยกันตามคติธรรมของศาสนา อาทิ "ประเพณีสารทเดือนสิบ" ที่วิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของพราหมณ์ ซึ่งลูกหลานจัดขึ้น เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อบรรพบุรุษนำความสุขใจให้ผู้ปฏิบัติ เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่พุทธกาล และ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในนครศรีธรรมราชจึงรับประเพณีนี้มาด้วย โดยชาวนครศรีธรรมราช นิยมทำบุญคือ วันแรม13-15 ค่ำ สำหรับการจัดงานเดือนสิบจะเริ่มตั้งแต่วันแรม 9 ค่ำ เดือน 10 ถึง วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี รวม 10 วัน 10 คืน โดยยังคงสาระสำคัญ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยรำลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นโอกาสได้รวมญาติที่อยู่ห่างไกลได้มาพบปะซักถามสารทุกข์สุกดิบต่อกันและได้โอกาสทำบุญร่วมกัน อีกทั้งเป็นการเก็บเสบียงอาหารมีทั้งพืชผักอาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูปจัดนำไปถวายพระ เพื่อที่ทางวัดจะได้เก็บรักษาไว้เป็นเสบียงสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในฤดูฝน "ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ" ที่ชาวนครศรีธรรมราชนิยมทำกันในวันมาฆบูชา โดยที่มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นกษัตริย์ครองตามพหุรงค์ ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ครั้งใหญ่และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2773 ขณะที่เตรียมสมโภชพระบรมธาตุอยู่นั้น ชาวปากพนังมากราบทูลว่าคลื่นได้พัดเอาผ้าแถบยาวผืนหนึ่งซึ่งมีภาพเขียนเรื่องพุทธประวัติมาขึ้นที่ชายหาดปากพนัง ชาวปากพนังเก็บผ้านั้นถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระองค์รับสั่งให้ชักผ้านั้นจนสะอาดเห็นภาพวาดพุทธประวัติ เรียกว่า "ผ้าพระบฏ" จึงรับสั่งให้ประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่าชาวพุทธจากหงสาวดีกลุ่มหนึ่ง จะนำผ้าพระบฏไปบูชาพระพุทธบาทที่ลังกา แต่ถูกพายุพัดพามาขึ้นชายฝั่งปากพนังเหลือผู้รอดชีวิตสิบคนพระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงมีความเห็นว่าควรนำผ้าพระบฏไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เนื่องในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุ แม้จะไม่ใช่พระพุทธบาทตามที่ตั้งใจ แต่ก็ เป็นพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเจ้าของผ้าพระบฏก็ยินดี การแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีขึ้นตั้งแต่นั้นและดำเนินการสืบต่อมา จนกลายเป็นประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะสังคมของนครศรีธรรมราช ที่ยึดมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ประเพณีที่สำคัญยังมี "ประเพณีลากพระ" ในวันออกพรรษา ที่สะท้อนการให้ความสำคัญกับสังคมเกษตรกรรม ด้วย

ความเชื่อว่าการลากพระจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การทำบุญเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การลากพระแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับวิถีชีวิตของคนในสังคมเกษตรกรรม และประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ผู้ศึกษาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช ได้แก่ การกวนข้าวยาคุ (ข้าวมรปูยาสยาคุ) ที่ชาวบ้านนิยมกวนข้าวยาคุ โดยใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธี ตามความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติ ตอนนางสุชาดาถวายข้าวมรปูยาสยาคุ เมื่อพระพุทเจ้าเสวยแล้วก็ทรงบรรลุลูกธิดัมโพธิญาณ ชาวนครศรีธรรมราชจึงมีความเชื่อว่า ข้าวยาคุเป็นอาหารทิพย์ ผู้ได้รับประทานจะมีสมอดีเกิดปัญญา มีอายุยืนยาวลานามัยสมบุรณ์ ผิพรรณผ่องใส และเป็นยาขนานเอกที่สามารถขจัดโรคร้ายได้ทุกชนิด ทั้งยังบันดาลความสำเร็จสมความปรารถนาในสิ่งที่คิดด้วย นอกจากนี้ยังสะท้อนความสามัคคีของชาวบ้านในการกวนข้าวยาคุ ซึ่งข้าวยาคุว่าจะทำสำเร็จได้ ต้องอาศัยความสามัคคี การปรองดอง พร้อมเพรียงกัน ในการเตรียมเครื่องใช้และเครื่องปรุงซึ่งมีมากกว่า 50 ชนิด ซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย 3 วัน แต่ครั้งจะกวนข้าวยาคุประมาณ 10 กระทะ เต่าไฟชุด 10 เต่า และต้องมีคนกวนข้าวยาคุอยู่ตลอดเวลาประมาณ 9 ชั่วโมง เมื่อข้าวยาคุเริ่มเหนียวเหนียวหนืดจะหนักมากต้องใช้แรงผู้ชายกวน ชาวบ้านจึงต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง การกวนข้าวยาคุจึงสำเร็จ และการแบ่งปันข้าวยาคุ จะแจกจ่ายญาติมิตรที่มาร่วมในพิธีให้ทั่วทุกคน ที่เหลือจัดส่งไปยังวัดต่าง ๆ และนำไปฝากญาติมิตร การแบ่งปันข้าวยาคุนี้แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เกิดความห่วงใยซึ่งกันและกัน แม้ไม่ได้มาร่วมกวนข้าวยาคุ ก็จะได้รับข้าวยาคุเป็นของฝากให้ได้รับประทานทั่วถึงทุกคน

โดยประเพณีหนึ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชาวนครศรีธรรมราช ยังมี ประเพณี สวดด้าน ที่ในวันพระที่ชาวบ้านจะมาทำบุญฟังธรรมกัน ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งถือกันว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ จะมีชาวบ้านมาทำบุญกันมากเป็นพิเศษ สถานที่ที่จัดให้มีภิกษุสงฆ์มาเทศนา คือในวิหารคดหรือพระระเบียง ที่ชาวนครศรีธรรมราช เรียกว่า "ด้าน" การเทศน์ของพระภิกษุสงฆ์จะมีด้านละหนึ่งธรรมาสน์เป็นอย่างน้อย การไปฟังเทศน์ฟังธรรม ชาวบ้านจะต้องเตรียมตัวไปนั่งรอที่พระระเบียงก่อนที่พระสงฆ์จะไปถึง ในขณะที่นั่งรอ บางคนก็พูดคุยสนทนาเรื่องราวต่าง ๆ บางคนก็มีเรื่องราวมาบอกเล่าสู่กันฟัง บางคนนั่งอยู่เฉย ๆ ทำให้น่าเบื่อ ในที่สุดจึงเกิดความคิดเห็นพ้องกันว่าควรหาหนังสือมาสวดจนกว่าพระจะมาเทศน์ เพื่อจะได้ฟังกัน ได้ทั้งความเพลิดเพลินและความรู้เป็นคติสอนใจ จึงเกิดประเพณีสวดด้านขึ้น ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมจะได้ฟังสาระจากการสวดหรือการอ่านหนังสือ ได้ทั้งความรู้คติสอนใจ และความเพลิดเพลิน ส่วนผู้สวดได้ประโยชน์จากการอ่านหนังสือนับเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดที่ช่วยให้คนรักการอ่าน

หนังสือและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการฟังแก่คนรุ่นหลังให้ได้ทราบข่าวความเป็นไปของบ้านเมือง

โดยในส่วนของงานให้ความเคารพกับผู้อาวุโสซึ่งได้ถูกยึดถือปฏิบัติและสามารถสะท้อนได้จากประเพณีหนึ่งที่มีความโดดเด่นมาก คือประเพณีอาบน้ำคนแก่เป็นวิธีการแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือ แก่บิดามารดา และญาติคนแก่ (ผู้อาวุโส) ของตระกูล รวมทั้งผู้มีพระคุณและบุคคลที่ตนเคารพนับถือโดยเนื้อหาของพิธีจะเป็นการขอขมา มีการเชิญผู้สูงอายุของชุมชนมาร่วมพิธี ลูกหลานและชาวบ้านที่มาร่วมพิธี จะรวมกลุ่มยืนอยู่ด้านหน้าของผู้อาวุโส จากนั้นผู้นำในพิธีนำดอกไม้และจตุรุษเทียนพนมมือ แล้วกล่าวขอขมา จากนั้นจะเป็นการอาบน้ำผู้สูงอายุจนเปียกโชกทั้งตัว แต่ปัจจุบันบางหมู่บ้านได้ปรับเปลี่ยนวิธีการในการอาบน้ำ มารดน้ำที่มีมือทั้งสองของคนแก่แทนเพราะคนแก่ที่มีอายุมาก มีลูกหลานและผู้ที่เกี่ยวข้องมาก พิธีการอาบน้ำต้องใช้เวลานาน จนอาจเป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้ ลูกหลานจะเข้าแถวตักน้ำที่เตรียมไว้ในโอ่ง มารดน้ำที่มือหรือที่ตัว และมอบเครื่องนุ่งห่มเครื่องใช้ให้คนแก่พร้อมกับขอพร คนแก่ก็จะให้พรลูกหลาน การอาบน้ำจะทำไปตามลำดับจนครบทุกคนเมื่อเสร็จพิธี ลูกหลานจะนำเสื้อผ้าชุดใหม่มาผัดเปลี่ยนให้ ทาแป้ง หวีผม แต่งตัวให้ เป็นอันเสร็จพิธีการอาบน้ำ เป็นภูมิปัญญาในการเชื่อมสายใยของครอบครัวให้สาระสำคัญหลายประการคือ เป็นประเพณีที่มีบทบาทในการควบคุมคนในสังคมให้วางตนให้เหมาะสมตามฐานะของคน คือเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเป็นผู้ใหญ่ที่ดีเพื่อให้คนเคารพนับถือ เมื่อเป็นผู้เล็กก็ต้องแสดงความเคารพ และมีความกตัญญูต่อผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ และแสดงถึงความกตัญญูต่องานต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งได้แก่ คนแก่ในตระกูล บิดามารดา ตลอดจนผู้ที่ตนเคารพนับถือทั้งหลาย จนเกิดความผูกพันในวงศ์ญาติ สร้างความสนิทสนมกลมเกลียวรักใคร่กันในตระกูลยิ่งขึ้น การพบปะกันในระหว่างญาติพี่น้อง

การทำความเข้าใจกับบริบทของจังหวัดนครศรีธรรมราชช่วงต้น สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะที่โดดเด่นของชาวนครศรีธรรมราชที่ถูกบ่มเพาะจากบริบทที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ทั้งจากสถานะทางด้านภูมิศาสตร์แบบคาบสมุทรที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สถานะทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองของการเป็นรัฐอิสระมาก่อน อีกทั้งสถานะทางด้านการเป็นผู้นำทางศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ที่ส่งผลตกผลึกเป็นบุคลิกเฉพาะตัว ประกอบกับความหลากหลายของฐานทรัพยากรที่ได้เกิดเป็นวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันระหว่างปัจเจกและระหว่างชุมชนเป็นเครือข่าย

นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ของปัญหาอาชญากรรม โจรผู้ร้าย การพนัน และการปล้นฆ่า อุกฉกรรจ์ต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราชตามเรื่องเล่าในอดีตได้เกิดขึ้นมานานแล้ว และได้มีการกล่าวถึงอย่างมากขึ้นนับได้ตั้งแต่ประวัติศาสตร์การต่อสู้ช่วงชิงอำนาจทางการเมือง และการประสานผล

ประโยชน์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ที่แม้ราชสำนักกรุงเทพจะไม่ไว้วางใจฝ่ายนครศรีธรรมราช แต่ก็ไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด จนกระทั่งรัชกาลที่ 5 เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และราชสำนักกรุงเทพ และเมื่อรัชกาลที่ 5 มีการจับกุมเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช มาทักขังไว้ที่กรุงเทพฯ ฐานกระด้างกระเดื่องต่อราชสำนักกรุงเทพ เมืองนครศรีธรรมราช จึงได้ทำทลายอำนาจของกรุงเทพโดยการชงสมผู้คนในลักษณะของการเลี้ยงใจ ทำการปล้น สดมภ์ ข้าราชการที่มาจากสวนกลาง การปล่อยให้มีการเปิดบ่อนการพนันอย่างแพร่หลายในนครศรีธรรมราช จนเกิดความไม่สงบสุขตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จนผู้คนในเมืองหลวงต่างก็ขนานนามเมืองนครศรีธรรมราชว่าเป็นเมืองดู้รัน และด้วยเหตุรากเหง้าของปัญหาคดีอุกฉกรรจ์และโจรผู้ร้ายที่มีอยู่ชุมชุก เนื่องมาจากเจ้าเมือง และบริวารมีพฤติกรรมชงสม เลี้ยงใจ และแม้แต่ศาลที่ตัดสินคดีความก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลของผู้มีอำนาจในพื้นที่ขณะนั้น จนกระทั่งรัชกาลที่ 5 ต้องทรงดำเนินกฏไต่บាយปล่อยตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชกลับสู่ฐานะเดิม จึงทำให้ปัญหาอาชญากรรมในเมืองนครศรีธรรมราชเริ่มสงบลง เงื่อนไขตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่หล่อหลอมให้ชาวนครศรีธรรมราชมีวิถีชีวิต บุคลิกภาพ ความคิดความเชื่อเฉพาะตัวที่ยากต่อการเข้าใจ เพราะด้านหนึ่งมีลักษณะร่วมกับคนไทยทั่วไป แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อมีสถานการณ์ขัดแย้ง หรือถูกแก ถูกเอา รัดเอาเปรียบ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม ก็จะปรากฏโดยการรวมกลุ่ม ตอบไตด้ด้วยวาจาที่เฉียบแหลม หรือการใช้กำลังโดยไม่ยอมใครง่าย ๆ ซึ่งปรากฏการณ์ของการตอบไตด้อำนาจรัฐของชาวนครศรีธรรมราช ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน อาทิปรากฏการณ์ของการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อตอบไตด้การใช้อำนาจรัฐที่ไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์การทางเมืองจนเป็นฐานที่มั่นที่สำคัญที่ป่ากรุงชิงในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา การเผาสถานีตำรวจอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ในปี 2543 กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจจับกุมรถจักรยานยนต์ ออกไปสั่งอย่าง ที่ชาวบ้านมองว่าเป็นการรังแกประชาชน

การทำความเข้าใจบริบททางสังคมในอดีตของชุมชนชาวใต้ในอดีต ทำให้เข้าใจของ ประเด็นการอาชญากรรมและกระบวนการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้น ว่าเป็นผลมาจากการต่อสู้เพื่อ การดำรงอยู่ของชุมชนชาวใต้อย่างเข้มข้น จนเป็นที่ยอมรับว่าชุมชนภาคใต้มีการพึ่งตนเองภายใน ชุมชน มีทุนทางสังคมสูง อันเป็นผลมาจากการมีวิถีชีวิตและการผลิตที่สอดคล้องกับ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และมีการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรบุคคลของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นตัวตนของชุมชนที่เด่นชัดทั้งในด้านวิถีคิด วิถีการดำรงชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน ซึ่งแสดงถึงสำนึกแห่งความเป็นชุมชน แม้แต่ในชุมชนไม้เรียงที่ศึกษาที่ปัจจุบันชาวชุมชนดำเนิน ชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยความสงบ แต่เมื่อความพยายามจากภายนอกนำรถบรรทุกขึ้นไปนำดิน (เศษแร่) ในพื้นที่เขาศูนย์ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งนำมาซึ่งปัญหาของชุมชนและไม่ต้องการ

ให้ใครเข้าไปหาผลประโยชน์ในพื้นที่อีก ก็ปรากฏเหตุการณ์การเผาของบริษัสดังกล่าวโดยไม่ทราบสาเหตุและผู้กระทำผิด

ความเป็นมาของตำบลไม้เรียง

ตำบลไม้เรียง ในอดีตบริเวณนี้ได้รับการเรียกขานว่า “ทุ่งดอกไม้” เพราะในทุ่งเป็นป่าละเมาะมีดอกไม้ขึ้นเองตามธรรมชาติเต็มไปหมดพอถึงฤดูแล้งจะเกิดไฟไหม้ลามทุ่งทุกปี ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณดังกล่าวว่าบ้านทุ่งไฟไหม้ ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2440 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่หัวเมืองต่าง ๆ โดยแบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด บ้านทุ่งไฟไหม้ ได้มีราษฎรเพิ่มมากขึ้นและได้ทำการหักล้างถางป่า เพื่อให้ทำไร่ และดอกไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติก็ค่อย ๆ หดไป กลายเป็นทุ่งนา ชื่อทุ่งดอกไม้ก็หายไปด้วย และก็ยังคงเรียกพื้นที่นี้ว่า “บ้านทุ่งไฟไหม้” แต่นาน ๆ เข้าชื่อของทุ่งไฟไหม้ ก็เรียกเพี้ยนไปเป็น “บ้านทุ่งใหม่” และเมื่อราษฎรอาศัยอยู่เดิมไม่กี่ครัวเรือน ได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจนเป็นชุมชนมีจำนวนประชากรที่สามารถจะจัดตั้งเป็นตำบลได้ แต่ไม่สามารถที่จะจัดที่ตั้งของตำบลได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอจวนได้เดินทางมาสำรวจภูมิประเทศของพื้นที่นี้ได้มองเห็นทิวแถวของต้นไม้เรียงรายกันเป็นแถวจากริมทุ่งไปจดยังยอดเขา ซึ่งเป็นต้นไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ดูแล้วเป็นระเบียบสวยงามมาก จึงได้เสนอชื่อในที่ประชุมอำเภอ ที่ประชุมมีความเห็นชอบให้ชื่อตำบลไม้เรียง ซึ่งเป็นชื่อของตำบลนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ส่วนต้นไม้ที่ขึ้นเรียงเป็นแถวปัจจุบันได้ถูกชาวบ้านแผ้วพางป่า เพื่อที่จะใช้เป็นพื้นที่ทำไร่ ทำสวน จนหมดไปแล้วโดยไม่มีหลงเหลือไว้ให้เห็นอีกเลย

สภาพพื้นที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

สภาพพื้นที่ของตำบลไม้เรียงโดยทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขาศูนย์ มีความอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำตาปีไหลผ่าน เป็นแหล่งน้ำที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และมีฝั้นป่าเขาศูนย์ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีพื้นที่ประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร ลักษณะอากาศของตำบลไม้เรียงแบบร้อนชื้น โดยแบ่งออกเป็น 2 ฤดู กล่าวคือ ฤดูร้อนระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน และฤดูฝน แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม-มกราคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ การคมนาคม การติดต่อและการสัญจรไปมาในตำบลไม้เรียงสามารถใช้ได้ 2 เส้นทาง คือ ทางรถยนต์ และทางรถไฟ พื้นที่ตำบลไม้เรียงมีเส้นทางคมนาคม

ผ่านหลายเส้นทาง ทุกหมู่บ้านมีถนนในการใช้สัญจรไปมาได้สะดวกทุกฤดูกาล และมีเส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านพื้นที่ตำบลไม้เรียง โดยตำบลไม้เรียงมีอาณาเขตติดต่อกับ ชุมชนข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จด	ต.กระเบียด อ.ฉวาง
ทิศใต้	จด	ต.วาง ต.นาเกาะ อ.ฉวาง
ทิศตะวันออก	จด	หมู่ที่ 3 ไม้เรียง อ.ฉวาง (เทศบาลไม้เรียง)
ทิศตะวันตก	จด	หมู่ที่ 3 กิ่ง อ.ถ้าพรธรา

ตำบลไม้เรียง เป็น 1 ใน 10 ตำบล ของอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีทั้งหมด 82 หมู่บ้าน 17,217 ครัวเรือน คิดเป็นประชากร 69,234 คน เป็นชาย 34,084 คน หญิง 35,153 คน นับถือศาสนาพุทธ 69,111 คน คริสต์ศาสนา 120 คน และอิสลาม 3 คน โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 289,642 ไร่ ส่วนตำบลไม้เรียง มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน 1,760 ครัวเรือน ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาล 2 หมู่บ้าน โดยมีประชากร 5,109 คน เป็นชาย 2,466 คน หญิง 2,643 คน และทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเมื่อรวมพื้นที่แล้วจะได้จำนวน 22,220 ไร่ ตำบลไม้เรียง แบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งใหม่
- หมู่ที่ 2 บ้านหนองหาด
- หมู่ที่ 3 บ้านทานพอ (อยู่ในเขตเทศบาลตำบลไม้เรียง)
- หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายแก้ว
- หมู่ที่ 5 บ้านหนองท่อม
- หมู่ที่ 6 บ้านกันละ
- หมู่ที่ 7 บ้านหนองม่วง
- หมู่ที่ 8 บ้านหนองตรุด (อยู่ในเขตเทศบาลตำบลไม้เรียง)
- หมู่ที่ 9 บ้านตรอกไม้แดง

ลักษณะพื้นที่ของตำบลไม้เรียงเป็นพื้นราบ 13,320 ไร่หรือร้อยละ 59.94 ของพื้นที่ ขณะที่พื้นที่ป่าและภูเขา 8,900 ไร่ หรือร้อยละ 40.05 ของพื้นที่ทั้งตำบล โดยมีพื้นที่สำหรับทำการเกษตร 19,750 ไร่ หรือร้อยละ 10.89 ของพื้นที่การเกษตรทั้งอำเภอ (181,339 ไร่) เป็นพื้นที่สำหรับปศุสัตว์ 2,600 ไร่ หรือร้อยละ 10.60 ของพื้นที่ปศุสัตว์ทั้งอำเภอ (24,527 ไร่) เป็นพื้นที่แหล่งน้ำ 190 ไร่ หรือร้อยละ 5 ของพื้นที่แหล่งน้ำทั้งอำเภอ (3,795 ไร่) และเป็นพื้นที่ป่าไม้ 3,800 ไร่ หรือร้อยละ 6.47 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งอำเภอ (58,712 ไร่) สำหรับพื้นที่ในด้านการเกษตรที่เกี่ยวกับการทำนาของตำบลไม้เรียงมี 5,728 ไร่ จากประชากรที่ประกอบอาชีพ 501 ครัวเรือนได้ผลผลิตรวม 2,012 ตันต่อปี ส่วนการทำสวนยางพารามีพื้นที่ 13,939 ไร่ จากประชากรที่ประกอบอาชีพ

525 ครัวเรือน มีผลผลิตผลรวม 6,402 ตันต่อปี และการทำสวนผลไม้จะมีพื้นที่ 3,530 ไร่ จากประชากรที่ประกอบอาชีพ 1,081 ครัวเรือน โดยทั้ง 3 อาชีพจะเป็นส่วนหนึ่งของทุกครัวเรือนที่จะต้องประกอบเป็นอาชีพพร้อมเพื่อเสริมรายได้ให้แต่ละครอบครัวตลอดทั้งปี

ตารางที่ 5.2
พื้นที่ทำการเกษตรของประชากรตำบลไม้เรียง

หมู่ที่	พื้นที่ครอบครอง	พื้นที่ทำการเกษตร/ไร่			รวม
		สวน ยางพารา	นาข้าว	สวนผลไม้	
1	2,600	500	1,388	30	2,188
2	2,800	1,500	400	350	2,240
3	625	120	80	180	380
4	1,400	600	400	200	1,200
5	8,300	5,899	550	600	7,049
6	2,100	600	900	400	1,900
7	1,800	470	580	700	1,740
8	1,700	250	880	500	1,630
9	5,400	4,000	460	300	4,760
รวม	26,725	13,939	5,728	3,530	23,187

การตั้งบ้านเรือนของประชาชนตำบลไม้เรียงจากอดีตถึงปัจจุบันจะมีลักษณะของการตั้งบ้านเรือนแบบกระจุก ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่มาตั้งแต่เดิมไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองมากนัก กล่าวคือ จะปลูกบ้านเรือนในหมู่เครือญาติอยู่บริเวณเดียวกัน หรือบริเวณใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการไปมาหาสู่หรือการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ขณะที่พื้นที่การเกษตรเนื่องจากประชากรในตำบลไม้เรียงมีมากขึ้น จึงมีการขยายเข้าป่าด้วยการบุกรุกป่าสงวนที่เป็นบริเวณเทือกเขา และนำมาซึ่งปัญหาการขาดแคลนเขาศูนย์ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

ชาวบ้านในตำบลไม้เรียงส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยาง จะมีปลูกข้าวและไม้ผลอยู่บ้าง ชีวิตเกือบทั้งหมู่บ้านได้ฝากไว้กับผลผลิตที่ได้มาจากสวนยาง โดยชาวตำบลไม้เรียง มีรายได้เฉลี่ย 25,000 บาท/คน/ปี หรือมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีสูงถึง 90,000 บาท และการจากพุดคุยกับผู้นำชุมชนพบว่าโดยทั่วไปรายได้ของคนไม้เรียงในปัจจุบันเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีสูงมากถึงประมาณ 11,125 บาทต่อเดือน โดยมีกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 4 กลุ่ม มีสมาชิก 660 คน มีเงินสะสมจะสะสม 3,564,200 บาท แยกได้ดังนี้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทุ่งใหม่ หมู่ที่ 1 ต.ไม้เรียง สมาชิก 132 คน เงินสะสมจะสะสม 993,400 บาท

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองหาด หมู่ที่ 2 ต.ไม้เรียง สมาชิก 130 คน เงินสะสมจะสะสม 915,300 บาท

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านกันละ หมู่ที่ 6 ต.ไม้เรียง สมาชิก 187 คน เงินสะสมจะสะสม 1,184,700 บาท

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านตรอกไม้แดง หมู่ที่ 9 ต.ไม้เรียง สมาชิก 114 เงินสะสมจะสะสม 470,800 บาท

กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ต.ไม้เรียง เงินค้ำหุ้น 211,068.22 บาท

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน : ผลกระทบของ วาทภัย และการพบแร่วุฒแฟรม

ชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่แต่ดั้งเดิมมา มีลักษณะเป็นเครือญาติที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษที่บุกเบิกชุมชนมา 4 ตระกูล คือ ธรรมฤทธิ์, โนวัดมน, อุบล และไม้เรียง มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงจนหลังจกมีการตัดทางรถไฟสายใต้ มีการตัดทางรถไฟผ่านตำบลไม้เรียง เป็นการเปิดชุมชนออกสู่โลกกว้าง และเกิดการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายถิ่นที่เข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่ข่าวสารพาราทั้งก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยช่วงหลังปี พ.ศ. 2463 รัฐบาลอนุญาตให้ชาวจีนเข้ามาปลูกยางพาราบริเวณสองฟากทางรถไฟ และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีความต้องการยางพาราเป็นเป็นวัตถุดิบต่าง ๆ รัฐบาลจึงได้ส่งเสริมให้มีการปลูกยางพาราและสร้างสถานีทดลอง และขยายพันธุ์ยางพาราในหลายพื้นที่ภาคใต้ รวมทั้งในเขตอำเภอฉวาง จึงเริ่มมีการปลูกยางในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นเป้าหมายของรัฐบาล

ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503 ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่การปลูกยางพารา จากการเรียนรู้ของชาวบ้านที่ได้รับทราบข้อมูลต่อ ๆ กันมาว่า ยางพาราให้ราคาดีมาก และดูแลง่ายกว่าการปลูกข้าวและไม้ผล ไม่ต้องรดน้ำ ได้ราคาที่แน่นอน ประกอบกับการขยายตัวเติบโตขึ้นของชุมชนไม้เรียงที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยภายใน ก็คือการแยกและขยายครอบครัวของลูกหลานคนไม้เรียง ปัจจัยภายนอก คือ การเคลื่อนย้ายเข้ามาของคนในชุมชนใกล้เคียง และอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากคนและธรรมชาติ ที่เป็นผลให้ชุมชนไม้เรียงมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น มีการสัมปทานการตัดไม้ในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ชาวบ้านไม้เรียงได้มาเป็นผู้รับจ้างบริษัทสัมปทาน ผลที่ตามมาก็คือได้มีการขยายที่การปลูกยางพารามากขึ้นเมื่อป่าธรรมชาติที่ถูกตัดโค่นเสื่อมโทรมลง

ปี พ.ศ. 2505 เกิดเหตุวาตภัย โดยเกิดฝนตกก่อนหน้าวันที่ 25 ตุลาคมสองสามวัน และหนักมากวันที่ 25 และมาตกอย่างแรงในตอนค่ำ ต้นไม้ทั้งโตทั้งเล็กล้มระเนระนาด บ้านเรือนก็เช่นเดียวกัน โชคดีที่ตำบลไม้เรียงไม่มีผู้เสียชีวิต แต่ที่อื่น ๆ ตายกว่า 800 คน โดยเฉพาะที่แหลมตะลุมพุก แรงลมพายุ และฝนที่ตกลงมาทำให้ไม้ยางเล็กใหญ่ล้มหมด แม้แต่บนเขาศูนย์ก็ล้มเสียหายไปทั้งป่า หลังจากนั้นจนถึงเดือนมีนาคม 2506 เกิดภัยแล้งกระหน่ำซ้ำเติมอีก ไม้ที่ล้มแห้งกรอบกลายเป็นเชื้อเพลิงชั้นดี ไฟไหม้อยู่เป็นเดือน ทั้งหมู่บ้านเต็มไปด้วยควัน ชี้เข้า มองไปที่เขาศูนย์เห็นดำเป็นเขาตะโก วันนี้ยังมีข้อมูลจากอำเภอ และเพลงบอกที่เล่าเรื่องราวอันน่าสะพึงกลัวที่เกิดขึ้น พายุที่เกิดขึ้นทำให้ผลผลิตของชุมชนได้รับความเสียหายแทบทั้งหมดทั้งไม้ผล และยางพาราพันธุ์พื้นเมืองเดิม ชาวบ้านแทบสิ้นเนื้อประดาตัว มีเพียงนาข้าวและการปลูกพืชระยะสั้นหลังวาตภัยที่ยังพอพุงชุมชนอยู่ได้ ต่อมาทางกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางก็ได้เข้ามาช่วยเหลือในการฟื้นฟูอาชีพการทำสวนยาง คนมีสวนยางที่กรี๊ดได้แล้วก็ได้รับการชดเชยและสงเคราะห์เพื่อปลูกยางพันธุ์ใหม่ ไร่ละ 1,500 บาท ในยุคที่เงินเดือนครู ป.ก.ส. สูง 620 บาท ในช่วงเวลานั้นเงินชดเชยและสงเคราะห์ถือว่าสูงพอสมควร แต่ก็ไม่สามารถชดเชยหรือเยียวยาความเสียหายได้ทั้งหมด เพราะที่มาใหม่มีเงื่อนไขใหม่ ให้ปลูกยางแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ให้มีอะไรอื่นแม้แต่ต้นเดียวไม่สามารถปลูกอะไรแซมเหมือนเมื่อก่อนอีก มีแต่รอยางโต กรี๊ด เอาไปขาย แล้วเอาเงินไปซื้อทุกอย่าง ชีวิตผู้คนเริ่มเปลี่ยน การสงเคราะห์ยางเมื่อปี 2505 เริ่มจาก 1,500 บาท เพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึง 6,800 บาทต่อไร่

พื้นที่ทำกินของชุมชนเกือบทั้งหมดยกเว้นที่นา ก็กลายเป็นสวนยางพาราซึ่งมีการขยายพื้นที่อย่างมากในช่วงนี้เอง ชุมชนไม้เรียงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนับจากปัจจัยภายนอกเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดการตัดสินใจเลือกวิถีการผลิตและวิถีชีวิต นับจากนั้นเป็นต้นมาไม้เรียงก็ก้าว

เข้าสู่ระบบเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวที่มียางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ที่กำหนดวิถีชีวิตและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตามมา การปฏิสัมพันธ์ที่เคยมีอยู่ในแวดวงเฉพาะชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงก็เริ่มขยายไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากยิ่งขึ้นตามกระแสทุนนิยมตามแบบโลกสมัยใหม่ ในช่วงเริ่มต้นการปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ชุมชนไม้เรียงต้องประสบกับปัญหาสภาวะการตลาดตกต่ำ การทำยางแผ่นส่งขายพ่อค้าถูกซูดรีดอย่างหนักเพราะพ่อค้ามีทุนและข้อมูลข่าวสารการตลาดอยู่ในมือทำให้ชุมชนไม่มีพลังต่อรองใด ๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ได้จัดประกวดยางแผ่นขึ้นในงานเทศกาลปีใหม่ที่อำเภอฉวาง เพื่อส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น ชุมชนไม้เรียงก็ได้ส่งยางแผ่นส่งเข้าร่วมประกวดด้วย ภายหลังจากประกวดปรากฏว่ามีพ่อค้ามาประมูล ยางแผ่นทั้งหมด ซึ่งมีราคาสูงกว่าท้องตลาดกิโลกรัมละ 1-2 บาท ชุมชนได้เริ่มเรียนรู้ว่าการที่จะทำให้ยางมีราคาดีได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของยาง แต่เทคโนโลยีการผลิตของชาวบ้านยังต่ำ เป็นการผลิตแบบดั้งเดิมคือใช้มือทำทุกแทบกระบวนการ จึงทำให้ไม่สามารถรักษาคุณภาพยางแผ่นให้สม่ำเสมอได้ เมื่อต้นยางเริ่มให้น้ำยาง 6-7 ปีต่อมา (พ.ศ. 2517) ราคายางก็ตก ชาวบ้านเริ่มปรึกษาหารือกันหาทางออก วิธีหนึ่งก็คือการฟื้นฟูประเพณี "ลงแขก" หรือที่เรียกกันว่า "ซอมมือ" โดยจัดให้เป็นระบบมากขึ้น เป็นลักษณะ "แชร์แรงงาน" รวมกลุ่มกันไปทำงานในสวนยางของสมาชิก กำหนดเวลาทำงาน เอาข้าวไปกินด้วย ใครไปทำงานไม่ได้ก็ให้คนอื่นไปแทน หากคนไปแทนไม่ได้ก็ให้เงินไปจ้างคนไปช่วยทำงานให้ ซึ่งก็ช่วยให้ลดรายจ่าย และทำให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น มีการพูดคุยหารือกันในเรื่องปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้มากขึ้นด้วย ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำงานในสวนยางของตนเองเหมือนเมื่อก่อน

เหตุการณ์ที่สำคัญและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างมากได้แก่เหตุการณ์การพบแร่วุฒแฟรมในปี 2509 ชาวบ้านขึ้นไปเขาศูนย์ ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงโดด ล้อมรอบด้วยที่ราบทางการเกษตรของชาวบ้าน เขาศูนย์เป็นป่าที่รกทึบ คนในพื้นที่ที่มักขึ้นไปหาของป่าบ้างเท่านั้น เขาศูนย์อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟทานพอเพียงในระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร โดยนายกริต กงเพชร เข้าป่าไปหาอาหาร และเห็นว่าบนเขาศูนย์มีที่ราบเชิงเขา เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ จึงแอบไปถางป่าปลูกข้าว พืชล้มลุก และยางพารา ต่อมาก็ได้ย้ายขึ้นไปทำกินบนศูนย์เป็นครอบครัวแรก ซึ่งในการปลูกยางพาราต้องขุดหลุมกว้างยาวหลุมละ ประมาณ 1 เมตร ก็พบก้อนหิน ก็เก็บหินมาโยนเล่นพบว่าบางก้อนมีสีดำ หนักผิดปกติ มีก้อนเล็กก้อนโต เอาไปให้คนรู้เรื่องแร่ดูจึงพบว่ามันเป็นแร่วุฒแฟรมที่ขณะนั้นมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 130 บาท นายกริต จึงได้ชักชวนพวกซึ่งได้แก่นายฉลองได้แอบขุดแร่ดังกล่าวเป็นเวลานานเกือบ 2 ปี จนภายหลังจากนายกริตและนายฉลองเกิดขัดผลประโยชน์กัน นายกริตจึงได้ไปแจ้งความว่านายฉลองบุกรุกที่ ทั้งที่จริงแล้วที่ดินบริเวณเขาศูนย์เป็นเขตป่าสงวน เรื่องจึงกลับกลายเป็นนายกริตเองบุกรุกพื้นที่ป่าและทำให้เรื่องการค้าพบแร่วุฒแฟรมบนเขา

ศูนย์เป็นที่ทราบของคนโดยทั่วไป มีผู้คนจากทุกสารทิศ ชูดแร่แสงโชค จนประมาณ ปี พ.ศ. 2511 มีคนมาชูดแร่มากจนกลายเป็นเสมือนเมือง เมืองหนึ่ง พื้นที่บนเขาศูนย์จึง ถูกแบ่งอย่างไม่เป็นทางการ ออกเป็น 7 เขต คือ เขตหัวถนน ท่าแพ หน้าเมือง ใต้ห้วย แหลมทอง บักกิ่ง และตลาดเปิด บริเวณชุมชนบนเขาศูนย์มีพื้นที่ประมาณ 2,700 ไร่ ในตอนแรกบรรดาผู้ที่ขึ้นไปชูดแร่บนเขาก็เป็นชาวนา ชาวสวนธรรมดา ใช้การชูดแร่บนผิวดินด้วยอุปกรณ์ขนาดเล็ก จนในที่สุดเริ่มมีการใช้ระเบิด และเครื่องจักรขนาดใหญ่ชูดหาแร่จนเป็นหลุมลึกลงไปเป็นสิบเมตร และด้วยการชูดอย่างอิสระไม่มีมาตรการควบคุมจึงมักเกิดเหตุการณ์บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ดินถล่มทับบ้าง ระเบิดบ้าง จนมีผู้เสียชีวิตเดือนละหลายศพ

เขาศูนย์ซึ่งอยู่ตำบลไม้เรียงมีการประมาณกันว่าแร่พลูแฟรมได้ถูกชูดขึ้นมาประมาณ 10 ตันต่อวัน ระยะนั้น (พ.ศ. 2511-2521) มีเงินสะพัดหมุนเวียนวันละนับสิบล้าน บนเขาศูนย์ มีการพนันทุกประเภท และเมื่อมีผลประโยชน์จึงมีความขัดแย้ง มีการทะเลาะตีกัน ชกกันตาย ทุกวัน โดยที่ทางการไม่สามารถแก้ไข ควบคุมปัญหาได้ การชูดที่ไม่มีกฎเกณฑ์จึงเกิดความขัดแย้งการชูด คนหนึ่งชูดบน อีกคนชูดล่าง ไปเจอกันบ้าง ในระยะแรกนั้นกล่าวได้ว่าเป็นการชูดกันโดยเสรี ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ใดทั้งสิ้น พอใจชูดตรงไหนก็ชูด พอพบแร่ก็มีนายทุนมารับซื้อ คนมีเครื่องมือใหญ่ก็เอาเครื่องมือไปเจาะอุโมงค์ ไปเจอกับคนมีเครื่องมือเล็ก มีคนไปรับซื้อแร่ถึงปากหลุม คนมีทุนมากเริ่มได้เปรียบเพราะเมื่อชูดลึก ๆ ลงไปชาวบ้านไม่สามารถทำไม่ได้ อุโมงค์ชูดแร่เริ่มใหญ่ขึ้น ๆ ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จนนายทุนเจ้าของหลุมขนาดใหญ่ต้องมีการนำมือปืนมาคุ้มครองดูแลผลประโยชน์ ที่มาของความขัดแย้งจนกลายเป็นความรุนแรงก็เกิดจากการที่แต่ละฝ่ายต้องการครอบครองพื้นที่บริเวณหลุมแร่ที่พบที่บางครั้งแต่ละหลุมเจอสายแร่

“หลุมแร่นี้ครับเคยมีคนตายเป็นร้อย รบแย่งชิงกันถึงขนาดใช้พลูสองแสงสว่างไปทั้งเขารบกันมาแล้ว”

เจ้าหน้าที่ตำรวจในขณะนั้นก็ถูกกล่าวหาว่ามีการเข้าไปมีส่วนในผลประโยชน์บนเขาศูนย์ โดยในปี พ.ศ. 2519 เกิดเหตุการณ์การโจมตีสถานีตำรวจภูธรอำเภอฉวาง โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวว่าเป็นการโจมตีจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จำนวน กว่า 200 คน ขณะที่ฝ่ายชาวบ้าน และนักการเมืองในท้องถิ่นในขณะนั้นได้แก่ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รมต. ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวหาเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าเป็นการสร้างสถานการณ์ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์บนเขาศูนย์ เพราะอาวุธปืนบนสถานีตำรวจที่ถูกปล้นจาก ผกค. ตามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจขณะนั้นกล่าวได้ไปปรากฏอยู่กับผู้มีอิทธิพลที่คุ้มครองหลุมแร่บนเขาศูนย์ จนปี พ.ศ. 2519 เริ่มชกกันหนัก และเริ่มมีการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ปูน หรืออาจเป็นผู้มีอิทธิพลสวมรอย แต่งตัวคล้ายทหารป่า อาวุธครบมือ ปรากฏตัวให้เห็น แต่ก็ทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่ามี “ทหารป่าสั่งมา

คนเหล่านี้เข้าไปจัดการ ดูแลผลประโยชน์ ทำให้กลายเป็นเขตสีแดง จนกลุ่มผู้มีอิทธิพลบนเขาสุณย์ ขณะนั้นมีอยู่หลายกลุ่ม ชวงชิงผลประโยชน์เหนือเขาสุณย์ อย่างเข้มข้นมีการฆ่ากันตายทุกวัน ขณะที่ตำรวจเองไม่สามารถปฏิบัติตัวเป็นที่พึ่งของประชาชนได้

“ตำรวจเองเขาก็ยังแบ่งออกเป็นพวก ต่างฝ่ายก็หนุนพรรคพวกของตน มันเรื่องผลประโยชน์ทั้งนั้น”

“กลายเป็นว่าที่บอกว่าจะแก้ไขสถานการณ์ก็เป็นการแก้ไขเพื่อเอาคนอื่นออกไป หาทางให้พรรคพวกตัวเองเข้ามาแทน”

กลุ่มที่มีอิทธิพลรายใหญ่ที่ทำให้เกิดกรณีการฆ่ากันอย่างรุนแรงบนเขาสุณย์มีอยู่หลายกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีอิทธิพลที่มาจากนอกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของนายสุบิน นายฉลอง นักเลงที่มีชื่อเสียงในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ กลุ่มนายวรศักดิ์ นักการเมืองท้องถิ่น นายคลี กลุ่มลอบสูรรณ นายสง่า นอกจากอิทธิพลที่มาจากภายนอก ปัญหาได้ทวีความรุนแรงเป็นปัญหาระดับจังหวัด และระดับประเทศ จนเขาสุณย์ถูกเรียกว่าเป็นแดนมิดล์ยูนิ แม้มิมีการดำเนินการย้าย และดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่พัวพันกับผลประโยชน์บนเขาสุณย์ เขาสุณย์ก็ยังคงเป็นแหล่งผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐถึงกับมีการกล่าวกันว่า การมาดำรงตำแหน่งในพื้นที่อำเภอฉวาง ขณะนั้นต้องมีการวิ่งเต้นซื้อขายตำแหน่ง

“คุณคิดดูแล้วกัน ลองมีการวิ่งเต้นมาคุยกันแบบนี้แล้ว ใครจะมาพูดเรื่องกฎหมายอีก ชาวบ้านเขารู้ดีแหละครับว่าใครเป็นใคร แต่ตอนนั้นใครจะกล้า ยุคนั้นมันยิ่งกว่าเท็กซัสอีก”

การแย่งชิงผลประโยชน์ในพื้นที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง จะสงบเพียงชั่วคราวเมื่อมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงเดินทางไปตรวจพื้นที่ เหตุการณ์ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นทุกวัน และจนถึงขั้นใช้กองกำลัง และอาวุธสงครามบุกโจมตีอาคารหลุมแร่ของฝ่ายตรงข้าม จนประชาชนที่รอนแร่ล้มตายเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เองยังไม่กล้าเข้าไปดำเนินการ เหตุการณ์เกิดขึ้นหลายครั้ง เกิดเหตุการณ์คนร้ายจำนวน 200 คน อาวุธครบมือเข้าปล้นหลุมแร่บริษัทสหมิตรสินแร่ ในวันที่ 11 พ.ค. 2519 จนผู้ว่าราชการจังหวัดต้องยกกำลังจากทางจังหวัดเข้าไประงับเหตุ และพบว่าบริเวณหลุมแร่ของผู้มีอิทธิพลแต่ละฝ่ายมีบังเกอร์ หอคอยเผ่ายาม และตรวจพบอาวุธสงครามจำนวนมาก แต่รัฐบาลก็ยังไม่สามารถดำเนินการสั่งการทางกฎหมายให้ปิดเขาสุณย์ได้ เพราะกรณีของเขาสุณย์ได้กลายเป็นปัญหาทางการเมืองมีประชาชนจำนวนมากกว่า 20,000 คน ที่ขึ้นไปขุดแร่โดยสุจริต จึงได้เรียกกลุ่มบุคคล จำนวน 6 ตระกูลที่มีอิทธิพลบนเขาสุณย์มาเจรจา ให้ยุติความขัดแย้ง และรัฐมีนโยบายเข้าควบคุมการขุดแร่ทั้งหมดบนเขาสุณย์ จึงได้ดำเนินการออกประกาศขอความร่วมมือจากประชาชนอพยพลงมาจากเขาสุณย์ โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชเข้าสำรวจแร่และขออนุญาตสวมสิทธิ์จากกรมทรัพยากรธรณี และให้สัมปทาน การขุดแร่ ซึ่งได้รับ

คัดค้านจากผู้ซูดแร่เดิม และผู้มีอิทธิพลรวมทั้งผู้ก่อการร้ายประกาศให้ประชาชนบนเขาสุณย์ยืนหยัดต่อสู้ ไม่ยอมหยุดซูดแร่ตามคำสั่งของรัฐบาล และสนับสนุนให้ประชาชนต่อสู้กับเจ้าหน้าที่หากถูกบังคับ ส่วนหนึ่งผู้ซูดแร่เดิมมองว่าหากให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว และให้ประทานบัตรแก่บริษัทใดบริษัทหนึ่ง เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบการเดิม เนื่องจากมีการลงทุนกันไปมากแล้ว อย่างไรก็ตามในที่สุดกลุ่มผู้มีอิทธิพลทั้งหลายก็ยินยอมตกลงเซ็นสัญญาเป็นลูกจ้างของ อบจ. นครศรีธรรมราช แต่ก็ยังมีการลักลอบแอบซูดแร่อยู่ และมีการนำกำลังไปยึดเขาสุณย์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขึ้นไปดูแล จนเมื่อ ทหารเข้าไปกวาดล้างเมื่อปี 2523 ภายใต้แผนปฏิบัติการ “ได้ร่มเย็น” ขณะนั้นพลเอกหาญ ลีนาพันธ์ เป็นแม่ทัพภาค 4 จากนั้นให้ตชด. ไปดูแล ปิดป่า ปิดเขา ห้ามซูดแร่ โดยเด็ดขาด และนำกำลังย้ายประชาชนที่เหลืออยู่ที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ เรือนำประชาชนไปที่นิคมสร้างตนเองหมู่บ้านลีนาพันธ์ ที่อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่บัดนั้นจนถึงวันนี้เหตุการณ์จึงสงบลง

ชาวบ้านตำบลไม้เรียงส่วนหนึ่งก็ขึ้นไปซูดแร่กับเขาด้วยเหมือนกัน เพราะสถานการณ์ตอนนั้นการกรีดยางไม่ค่อยได้ผล อีกทั้งราคาก็ตกต่ำ แต่ด้วยสภาพความไม่สงบ การลักพาตัว เรียกค่าไถ่ ยิ่งกันฆ่ากันเป็นรายวัน ชีวิตไม่ปลอดภัย คนสามารถถูกยิงตายได้อย่างง่ายดาย “การขึ้นลงเขาสุณย์จึงเป็นเรื่องอันตราย มีการประกาศเคอร์ฟิว มีการวางระเบิด ยิ่งกันกลางวันแสบ ๆ ในตลาดทานพอ มีการปล้นแม่ค้า สะพายอาวุธสงครามเหมือนบ้านป่าเมืองเถื่อน” แม้ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชีวิตผู้คนจากที่เงินสะพัดเหมือนถูกหวย สามารถซื้อหาจับจ่ายกันอย่างง่ายดาย บนเขาสุณย์ และตลาดทานพอมีทั้งช่อง มีทั้ง ที่ตลาด บน เขา ผลกระทบสังคมเกิดขึ้นขณะที่วิถีชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป การพึ่งพาอาศัยกันแบบเมื่อก่อนแทบไม่มี อยู่กันแบบตัวใครตัวมัน หวาดระแวงกัน ต่างคนต่างหาเงิน ไม่มีใครสนใจใคร

การหวนคืนวิถีชีวิตเดิม : การแก้ไขปัญหาชุมชนในช่วงปี 2519-2528

เมื่อเขาสุณย์ถูกปิดอย่างจริงจังในปี 2523 อาชีพของชาวไม้เรียงที่พึ่งพิงที่หากินกับการซูดแร่บนเขาสุณย์ หรือการค้าขายกับคนบนเขาสุณย์ก็ยุติลง กลับไปสู่ชีวิตจริงของวิถีชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็คือเรื่องยางพารา ซึ่งผู้นำชุมชนไม้เรียงได้เริ่มรวมตัวกันเรียนรู้และหาทางแก้ไขปัญหายางพาราตั้งแต่ปี 2518 แต่ด้วยเงื่อนไขปัจจัยในการทำมาหากินอย่างอื่นไปด้วย และเหตุการณ์แวดล้อมของชุมชนเรื่องยางพาราในขณะนั้นยังไม่สุกงอมเต็มที่ ปี 2525 มีการเตรียมการเข้มข้น และในที่สุดนำไปสู่การตั้งโรงงานยางรมควันของชุมชนในปี 2527

โดยเริ่มต้นผู้นำชุมชนไม้เรียงกลุ่มคนรุ่นนายประยงค์ รัตนรงค์, นายประยูร รัตนรงค์ นายโกวิท ศฤงคาร และนายอารมณ ราชพิบูลย์ ซึ่งมีความเห็นร่วมกันว่าการขายผลผลิตคือ ยางพาราแผ่นดิบไม่ได้ราคาสูงตามที่ต้องการ คุณภาพของยางพาราแผ่นดิบที่ผลิตได้จากชาวบ้าน ในชุมชนเมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตที่ถูกหลักวิชาการ ทั้งจากการดูตัวอย่างจากโรงงานผลิต ยางพาราแผ่นของบริษัทเอกชน การฟังการอบรมและสาธิตให้ความรู้จากหน่วยราชการ ทำให้ ทราบว่ายางพาราแผ่นดิบที่ผลิตโดยชาวบ้านนั้นยังไม่ได้มาตรฐานที่ดี จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ การขายถูกกดราคาได้ให้ต่ำหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้ามาตลอด และเมื่อได้ศึกษาถึงกลไก ต่าง ๆ ของการตลาดยางพาราไทยแล้ว ยังพบอีกว่ามีขั้นตอนในการซื้อ-ขายตามระดับชั้นมากมาย หลายขั้นตอนกว่าจะถึงกลุ่มผู้ผลิตแปรรูปเป็นสินค้าขั้นสุดท้าย จึงทำให้ราคารับซื้อยางพาราจาก ชาวบ้านถูกกดราคาลงตามลำดับชั้นมากหลายขั้นตอนด้วย เพราะฉะนั้นการรวมกลุ่มของผู้นำทั้ง 4 คน จึงเกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2518 พร้อมกับการชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนที่รู้จักทั้งใน หมู่บ้านเดียวกันและหมู่บ้านที่ใกล้เคียงในลักษณะของการพูดคุยสนทนา โดยยึดหลักการว่า คุณภาพของยางพาราแผ่นดิบนั้นต้อง "กรองให้ดี (สะอาด) ทำให้ดี (บาง) ตากให้แห้ง" พร้อมให้ ผู้นำที่ได้ไปอบรมศึกษาดูงานมาถ่ายทอดประสบการณ์และสาธิตให้ดู นำการปฏิบัติจริงจนกระทั่ง สามารถจัดตั้งเป็น "กลุ่มเกษตรกรทำนาไม้เรียง" ได้เป็นผลสำเร็จ โดยเริ่มต้นมีประมาณ 62 คน เพื่อ รวมผลผลิตยางพาราแผ่นดิบแล้วให้พ่อค้าที่รับซื้อยางพาราในพื้นที่ต่าง ๆ เข้ามาประมูลซื้อยาง ของกลุ่ม ซึ่งกำหนดให้บ้านของนายอารมณ ราชพิบูลย์ เป็นจุดศูนย์รวมยางพาราแผ่นทั้งหมด ทำให้สมาชิกกลุ่มทุกคนพอใจที่สามารถขายยางพาราได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม ขณะเดียวกันพ่อ ค้าก็พอใจที่สามารถรับซื้อยางพาราแผ่นได้ครั้งละเป็นจำนวนมาก ประหยัดค่าใช้จ่ายในการ ตระเวนซื้อตามพื้นที่ต่าง ๆ หรือไม่ต้องเสียเวลาในการรอรับซื้อจากชาวสวนยาง ซึ่งกว่ารวบรวมน้ำ หนักยางพาราได้ตามที่กำหนดจึงจะส่งขายต่ออีกขั้นตอนหนึ่งได้ แต่การซื้อ-ขายยางพาราแผ่นดิบ ด้วยวิธีการประมูลที่กล่าวมานั้น สามารถดำเนินการได้เพียงระยะเวลาประมาณ 3 ปี เพราะพ่อค้า เริ่มเข้าใจถึงความเสียเปรียบของวิธีการซื้อ-ขายและการคัดเลือกคุณภาพยางพารา ในที่สุดจึงใช้ เงื่อนไขของการกำหนดคุณภาพยางพาราแผ่นดิบเป็นเกณฑ์ในการจำแนกชนิดของยางพาราของ ยางเพื่อการประมูลซื้อ-ขายยางพาราแผ่นดิบทุกครั้ง

จนถึงปี พ.ศ. 2525 เมื่อคณะกรรมการมีประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่มาจากกร ปฏิบัติการจริง มีประสบการณ์จริงและบางส่วนเกิดจากการดูงานต่าง ๆ ทำให้ความรู้เกี่ยวกับ ยางพาราแผ่นดิบมีมากขึ้นโดยเฉพาะแนวความคิดในด้านการปรับปรุงคุณภาพยางพาราแผ่นให้ เป็นแบบเดียวกันทั้งกลุ่ม ด้วยการจัดตั้งโรงงานผลิตยางพาราแผ่นที่มีมาตรฐานและถูกหลักวิชาการ ขึ้นในชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารและจัดการกันเองในทุกกระบวนการตั้งแต่การระดมทุน

การจัดตั้งโรงงานผลิตยางพาราแผ่น การบริหารและการจัดการในโรงผลิต ตลอดจนการตลาดยางพารา เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติที่เป็นจริงเริ่มแรกได้เพิ่มจำนวนกรรมการก่อตั้งจาก 4 คน เป็น 12 คน กลุ่มชาวบ้านจากไม้เรียงจึงเข้าไปขอความรู้และคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ และขอไปดูงานที่โรงงานยางแผ่นอบแห้งขององค์การสวนยางนาบอนซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่เริ่มผลิตยางแผ่นยางอบแห้ง โดยเจ้าหน้าที่ได้เปิดให้ดูและอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด หลังจากนั้นชาวบ้านได้ร่วมมือกันด้วยกลุ่มแรงงาน (ขอมือหรือลงแขก) ชาวบ้านได้รวมกลุ่มหมุนเวียนกันไปทำงานในสวนยางของสมาชิก โดยจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการศึกษาและพัฒนาหมู่บ้าน โดยจะทำหน้าที่ศึกษารายละเอียดประสานงานให้กับเกษตรอำเภอติดต่อดูงาน ประสานกับเกษตรอำเภอให้ติดต่อดูงานจากที่ต่าง ๆ เพื่อจะได้นำความรู้มาใช้งานในภาคปฏิบัติสำหรับทำงานในชุมชน โดยศึกษาระบบการผลิต เรื่องการตลาด การจัดการ

“การที่เราเป็นผู้ประสบกับสถานการณ์และปัญหาโดยตรง เราสามารถเรียนรู้หาสาเหตุของปัญหาได้เป็นอย่างดี เราจึงต้องเป็นผู้วางแผนแก้ไขปัญหาให้กับตนเอง” (ประยงค์ รัตนรงค์, สัมภาษณ์)

การประชุมร่วมกันเป็นการร่วมแรงสมองแรงกาย แรงใจ ในการจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราของชาวบ้านไม้เรียงได้ชัดเจนขึ้น การเรียนรู้ดูงานในสมัยนั้นนับเป็นเรื่องแปลกที่ชาวบ้านพากันขอไปดูเอง โรงงานขององค์การสวนยางที่นาบอนอีกครั้งแต่ชุมชนเห็นว่าเครื่องจักรไม่ทันสมัย จึงได้ไปศึกษา ดูงานของโรงงานของเอกชนที่ อ.นาบอน จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นโรงงานที่ทันสมัย ขณะที่เจ้าของโรงงานไม่ได้ให้ข้อมูลอะไรนัก เพราะถือว่าเป็นความลับทางธุรกิจ ชาวสวนยาง 12 คนจึงต้อง “ไปดูเอาเอง” พวกเขาเข้าไปพร้อมกับสมุดคนละเล่ม แบ่งกันจดข้อมูลรายละเอียดของแต่ละส่วน แบบครูปักหลักจำเมื่อกลับมาก็นำข้อมูลเหล่านั้นมาต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันให้ได้ภาพโรงงานแปรรูปยางของชุมชน และเมื่อตัดสินใจลงทุนสร้างโรงงานเอง ทั้ง 12 ต้องไปหาสมาชิกเพิ่ม เพราะจำนวนคนลงทุนแค่นั้นคงไม่สามารถระดมทุนระดมหุ้นได้แน่ และไม่มีใครคิดจะไปกู้มาลงทุน เพราะรู้ดีว่าเป็นการเสี่ยง เอาที่ตนเองออมไว้มาลงทุนก็เสี่ยงมากพออยู่แล้ว จึงรวบรวมญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาได้อีก 25 คน รวมเป็น 37 คน เพราะคุณประยงค์ อธิบายว่า “คนในหมู่บ้านมีอยู่ 3 ประเภท ประเภทแรกเป็นคนมีฐานะดี ไม่สนใจอะไรใคร ประเภทที่สองเป็นพวกที่ต้องการจะทำอะไรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่เป็นจำนวนน้อยเช่นเดียวกับพวกแรก พวกที่สามเป็นคนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70-80 เป็นคนที่รอดูว่าพวกที่สองจะไปได้ถึงไหน ถ้าทำได้ก็ขอเข้าไปร่วม ถ้าไม่ได้ก็แล้วไป หรือถ้าล้มเหลวบางคนอาจจะซ้ำเติมว่า “กูว่าแล้ว” (ประยงค์ รัตนรงค์ บรรยายให้นักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2548) กรรมการได้ชักชวนให้สมาชิกช่วยกันซื้อหุ้นละ 100 บาท และต่อมาได้ปรับปรุงมูลค่าของหุ้นให้ถูกต้องตาม

กฎหมายเหลือเพียงหุ้นละ 50 บาท โดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ 1 ล้านบาทตามมูลค่าของโรงงานผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งที่ได้ประมาณการณ์ไว้ล่วงหน้า และในการเรียกเก็บเงินจากสมาชิกนั้นจะเรียกเก็บเป็นงวด ๆ ละ 25 เปอร์เซ็นต์ของ 1 ล้านบาท ซึ่งใช้เวลาประมาณ 3-4 เดือน ได้ครบตามกำหนดโรงงานผลิตยางพาราแผ่นอบแห้งขนาด 4-5,000 กิโลกรัมต่อวันและสามารถเปิดดำเนินการได้ในปลายปี พ.ศ. 2527 บนที่ดิน 1 ไร่ ซึ่งบริจาคโดยผู้นำชุมชนซึ่งได้แก่นายประยงค์ วรรณรงค์

จากการพูดคุยกลุ่มต้องการจดทะเบียนเพื่อให้มีกฎหมายรองรับ คีกราระเบียบต่าง ๆ และเห็นว่าน่าจะจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางมากกว่าที่จะจดทะเบียนบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ถ้าจดทะเบียนบริษัทก็จะกลายเป็นพ่อค้าไป ได้ข้อสรุปในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรแล้ว ผู้นำกลุ่มก็ได้ติดต่อขอจดทะเบียนกับทางจังหวัด แต่ทางเกษตรจังหวัดเห็นว่ากลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ที่เคยจดทะเบียนถึง ๑๒๖ กลุ่มนั้นล้มไปเกือบหมดแล้ว จึงไม่ยอมให้กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียงจดทะเบียนเพิ่มความล้มเหลวอีกกลุ่มหนึ่ง โดยได้พยายามยกเหตุผลของความล้มเหลวของกลุ่มที่ผ่านมาให้ผู้นำกลุ่มฯ เห็นเพื่อจะได้ล้มเลิกความคิดในการจดทะเบียนตั้งกลุ่มฯ แต่ก็ไม่ได้ผล ต่อมาผู้นำกลุ่มฯ ได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น (เอนก สิทธิประศาสน์) เพื่อนำเสนอความคิดของชุมชนว่าเขา ไม่ได้ต้องการจดทะเบียนกลุ่มเพื่อกู้เงิน เพราะพวกเขามีเงินพอที่จะเริ่มทำงาน และไม่ขอกู้เงิน ธ.ก.ส. นำมาปล่อยสมาชิก ซึ่งตั้งแต่การเริ่มดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันก็ไม่เคยมีการกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ตามที่ได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้น

จนในที่สุดผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นความตั้งใจจริงของชุมชนในการที่จะจัดตั้งกลุ่มของชุมชน จึงได้สนับสนุนให้มีการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่ม ตามที่ชุมชนต้องการโดยใช้ชื่อว่า "กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง" เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2527

"เราใช้ความตั้งใจของแต่ละคน ต้องเอาจริง ไม่ได้เข้ามา ทำเพื่อหวังรวย หวังเป็นธุรกิจ คิดว่าช่วยกันทำอย่างให้มีคุณภาพและ ลดเวลาการทำงานของชาวบ้านลง เพราะการทำยางแผ่นดิบของ ชาวบ้านแต่ละครอบครัวเสียเวลามาก ถ้าไม่เสียเวลาทำยางแผ่นจะ มีเวลาทำอาชีพเสริมได้ ให้โรงจักรของเราทำให้"

ด้วยความเข้าใจ และเชื่อมั่นของชุมชนโรงงานแปรรูปยางพาราของไม้เรียงจึงได้เกิดขึ้น ด้วยการระดมทุนของชุมชนเป็นเงิน 1 ล้านบาท และสามารถผลิตยางคุณภาพดีขายได้ราคาดี โดยเคยขายได้สูงถึง กก.ละ 33 บาท ในขณะที่ท้องตลาดทั่วไปรับซื้อแค่ 27 บาท (ปี 2531) แนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมา ประยงค์พยายามทำทุกวิถีทางทำโรงงานให้เล็ก เพราะถ้าขายใหญ่ก็บริหารจัดการไม่ได้ เพราะเกษตรกรมีข้อจำกัด ที่มีความรู้และทุนที่จำกัด อย่างไรก็ตามทำให้มีโรงงานยางเล็ก ๆ หลาย ๆ โรงในชุมชนอื่นใกล้เคียงเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นใหม่ 10 โรง โดยจากการประสานของมูลนิธิหมู่บ้านที่เข้ามาร่วมทำงานกับชุมชน

จากการดำเนินด้วยความเอาใจจริงเอาใจดังกล่าวทำให้รัฐ สนับสนุนส่งเสริมเป็นเงิน ประมาณ 25 ล้านบาท สำหรับโรงงาน 11 โรงดังกล่าว รวมของกลุ่มเกษตรกรไม้เรียงที่ปรับให้ การผลิตได้วันละ 3 ตัน ซึ่งมากกว่าเดิมประมาณสองเท่า เฉลี่ยการสนับสนุนต่อโรงสองล้านกว่า บาท ซึ่งทั้งหมดดำเนินกิจการไปได้ดี เป็นเครือข่ายโรงงานยางพาราของชุมชนจึงได้ร่วมกันขยายวง ให้นำบริษัทส่งออกโดยตรง เมื่อปี 2537 เมื่อมีโรงงานขนาดใหญ่ และมีกำลังการผลิตได้มากขึ้นก็ต้อง ประสบกับปัญหาภาวะตลาดที่ความต้องการในช่วงนั้นกลับลดต่ำลง เป็นผลให้ทุนหมุนเวียนของ โรงงานไม่เพียงพอที่จะจ่ายให้กับสมาชิก จึงแก้ปัญหาโดยการไปติดต่อธนาคารโดยกลุ่มได้สร้าง เครดิตกับธนาคารด้วยวิธีการที่ชาญฉลาดและน่าสนใจอย่างยิ่ง นั่นคือการให้สมาชิกไปเปิดบัญชี เงินฝากกับธนาคารโดยกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินการให้กับสมาชิก รวมทั้งสิ้น 212 บัญชี และกลุ่มจะ จ่ายเงินค่ายืมให้แก่สมาชิกผ่านบัญชีธนาคาร เป็นการสร้างเครดิตระหว่างกลุ่มกับธนาคาร จนใน ที่สุดธนาคารก็ให้เครดิตกับกลุ่มโดยการจ่ายค่าน้ำยืมให้แก่สมาชิกไปก่อนแล้วกลุ่มจะโอนเงินให้ ธนาคารทีหลัง การดำเนินกิจการโรงงานแปรรูปยางพาราของชุมชนไม้เรียงจึงเป็นการดำเนินธุรกิจ ชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการผลิตยางพาราที่เป็นอาชีพหลักของชุมชนไม้เรียงจะมีปัญหา กับภาวะความผันผวนของระบบการเมืองภายในประเทศและกระแสตลาดโลก แกนนำและสมาชิกชุมชนไม้เรียงก็ไม่เคยหยุดนิ่งที่จะรอเพียงการตั้งรับกับกระแสภายนอก

"เริ่มต้นตั้งโรงงานก็มีปัญหามากพอสมควร โดยเฉพาะปัญหาเรื่องคน เพราะการสร้าง โรงงานจริง ๆ แล้วไม่ยาก สามารถหางบประมาณมาดำเนินการสร้างได้ แต่การสร้างคนเป็นเรื่อง ใหญ่ เรามีความจำเป็นต้องสร้างคน เริ่มต้นจากการสร้างคนก่อนจะสร้างโรงงาน"

อย่างไรก็กลุ่มพบว่าโรงงานแปรรูปยางก็ไม่ได้แก้ปัญหาทั้งหมด เพราะปัญหายางพารา เป็นปัญหาซับซ้อน ผลผลิตขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ความมั่นคงขึ้นอยู่กับนโยบายรัฐบาล ราคาขึ้น อยู่กับตลาดโลก เกษตรกรเป็นเพียงผู้ผลิต หรือแรงงานราคาถูกเท่านั้นเอง กล่าวคือ แกนนำของ ชุมชนไม้เรียงมองว่า การผลิตยางพาราเป็นอาชีพเพียงอย่างเดียวแล้ว ปล่อยให้ขึ้นอยู่กับภาวะ การตลาดนั้นไม่สามารถที่จะอยู่ได้อีกแล้ว เพราะคนในชุมชนต้องกินต้องใช้อยู่ตลอดเวลา การคิด พึ่งพิงอย่างเดียวอย่างเดียวตลอดไปนั้นไม่ได้ เพราะยากกินแทนข้าวไม่ได้ เพราะแม้ชุมชนจะ สามารถแม้มีมือกันดีเป็นอย่างไร ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาราคาสินค้าที่อยู่นอกเหนืออำนาจการ ควบคุมของกลุ่มได้ จึงมีการแลกเปลี่ยนสรุปบทเรียนกันว่าการคิดแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วน ที่มุ่ง แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยการคิดว่าผลิตมากขึ้น คุณภาพดีขึ้น จะสามารถต่อรองกับ พ่อค้าได้ ซึ่งจะทำให้มีรายได้มากขึ้นนั้น เป็นการมุ่งสู่ความสำเร็จในการเพิ่มรายได้เพิ่มในกลุ่ม

สมาชิกเท่านั้น “การมุ่งการผลิต เพิ่มรายได้ ทำให้ต้องคิดลงทุนเพิ่ม ต้องเสี่ยงเพิ่มอีก แล้วก็เครียด เพราะอยู่เหนือการควบคุมของเรา ขณะที่ลดรายจ่ายจะง่ายกว่า” (ประยงค์ รัตนรงค์, สัมภาษณ์)

จนกระทั่ง ปี 2535 จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยชุมชนได้พบว่า การผลิตให้ดีกว่าที่ผ่านมา ไม่ใช่เพียงแค่ปรับปรุงพันธุ์ยางและยางแผ่นเท่านั้น และไม่ผูกชีวิตทั้งหมดไว้กับยางแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องจัดระเบียบชีวิตใหม่ แม้ว่าพื้นที่สวนส่วนใหญ่ยังปลูกยางเป็นหลัก แต่ต้องจัดให้มีบางส่วนปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอย ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ทำเกษตรผสมผสาน ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เพียงแต่กรีดยางและรอเงินจากการขายยาง เอาไปซื้อทุกอย่าง แต่พยายามหาทางลดรายจ่ายโดยการผลิตกินผลิตใช้เองเท่าที่จะทำได้ ซึ่งประยงค์ รัตนรงค์ อธิบายเรื่องนี้ว่า ตลอดหลายปีที่ผ่านมาทุกฝ่ายต่างก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานหนักขึ้น ขยายการผลิตให้มากขึ้น หาเงินให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็พบเสมอมาว่า รายได้เพิ่มขึ้นจริง แต่รายจ่ายก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว หรือมากกว่าอีก ปัญหานี้สืบเนื่องตามมาและดูเหมือนไม่ค่อยลด มีแต่เพิ่ม แนวความคิดของชุมชนพบว่าควรจะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิม โดยเริ่มมีการวางแผนการทำเกษตรแบบผสมผสานสวนผสม (สวนผลไม้หลากหลายชนิด) ได้มีการสำรวจปัญหาหนี้สิน (ปี พ.ศ. 2535) ของชาวบ้านใน ต.ไม้เรียง พบว่ามีคนเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบประมาณ 100 ล้านบาท เมื่อคำนวณดูแล้วจะต้องจ่ายดอกเบี้ย ปีละ 22 ล้านบาท จึงร่วมกันคิดว่าทำอย่างไรจึงจะลดหนี้ได้โดยมีหลักการคือ ลดการลงทุนเพิ่ม และลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว เพราะการลดรายจ่ายโดยการผลิตกินผลิตใช้เองจำนวนหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องทำหมด ก็ดูเหมือนจะทำได้ง่ายกว่าความพยายามเพิ่มรายได้เสียอีก และเมื่อลดรายจ่าย แม้ว่ารายได้อาจจะเท่าเดิม แต่จริง ๆ แล้วรายได้เพิ่มขึ้น คือมีเงินเหลือเก็บมากขึ้น มีเงินไปใช้หนี้ และหนี้สินก็เริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ชุมชนชาวไม้เรียงจึงไม่หยุดอยู่ที่โรงงานแปรรูปยาง และการผลักดันแผนแม่บทยางพาราไทย ซึ่งชาวบ้านพบว่านอกจากปัญหายางพารา ยังมีปัญหาอีกสารพัดที่ควรต้องหาทางแก้ไข เพราะทุกอย่างสัมพันธ์กันหมด ไม่ว่าจะปัญหานี้สิน สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา การแก้ไขปัญหายางพาราอย่างครบวงจรทำให้ไม้เรียงเริ่มคิดเรื่องการพัฒนาที่ครบวงจร พวกเขาได้ความเชื่อมั่นที่หายไปกับการพัฒนากลับคืนมาเมื่อพบทางออกสำหรับยางพาราได้ พวกเขาก็ต้องมีทางออกจากปัญหาอื่น ๆ ได้เช่นเดียวกัน จึงมีแนวคิดในการคิดพัฒนาอาชีพทางการเกษตร 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการผลิต เน้นการผลิตเพื่อกินเหลือจึงนำออกขาย และจะขายที่ไหน อย่างไร 2) ขั้นตอนการแปรรูปการผลิต 3) ขั้นการขาย โครงการที่ได้ทดลองทำ คือ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการต้องการฝึกอบรมก่อน จึงจะรับเป็นสมาชิก โดยมีขั้นตอนการฝึกอบรม โดยการฝึกภาควิชาชีพ เชิญอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันราชภัฏและเทคโนโลยีราชชมงคลมาเป็นวิทยากร และเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมานาน และได้ผลดีมาฝึกภาควิชาการเพิ่มเติม และการฝึกภาคปฏิบัติ โดยมี

เครื่องมือ อุปกรณ์ให้ และให้ผู้รับการอบรมดำเนินการเอง โดยจะแจกลูกไก่ 8 ตัว ให้นำไปเลี้ยง และบันทึกกิจกรรมที่ทำกับไก่ และสถานการณ์ของไก่ฝูงนี้ทุกวัน จนครบตามเวลาที่กำหนด และนำไก่ที่เหลือมาชั่ง แจงราคาไก่ที่ได้รับ แล้วจึงค่อยให้สมาชิกตัดสินใจว่าจะเป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมืองหรือไม่ โดยจะมีการประกันราคาให้ และต่อไปกำลังวางแผนที่จะตั้งโรงชำแหละหมู ไก่เป็นการเริ่มต้นการลดรายจ่าย เงินจะไหลออกจากชุมชนน้อยลง โดยเราจะเน้นการผลิตสิ่งที่จำเป็นในครัวเรือน ยกเว้นสิ่งที่ผลิตเองไม่ได้

ปี 2537 ได้มีการขยายความสัมพันธ์ไปสู่เครือข่ายไม้ผล และเครือข่ายชานาในลุ่มน้ำปากพนัง จากความสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายในที่สุดก็ได้พัฒนามาเป็นเครือข่ายใหม่ระดับจังหวัด คือ “เครือข่ายยมนา” ที่เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน 3 กลุ่มพื้นที่ คือชุมชนชาวสวนยาง ชุมชนชาวสวนผลไม้ ในเขตพื้นที่สูงภูเขา และชุมชนชานาในเขตลุ่มน้ำปากพนัง และนำไปสู่การทำโรงงานผลิตแป้งขนมจีนที่ อ.พรหมคีรี เพื่อเพิ่มมูลค่าข้าวของชาวลุ่มน้ำปากพนังให้มีราคายิ่งขึ้น เครือข่ายยมนา ย่อมาจาก

- ย = ยางพารา (กลุ่มเครือข่ายยางพารา 11 กลุ่ม)
- ม = ไม้ผล (กลุ่มเครือข่ายชมรมไม้ผล 8 อำเภอ)
- น = นาข้าว (กลุ่มเครือข่ายนาข้าว 6 กลุ่ม)

สำหรับไม้เรียง การพัฒนาชุมชนมีกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องมีโครงการพัฒนาหลายโครงการ ซึ่งหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาให้การสนับสนุนบ้าง ก่อตั้งกันเองบ้าง ไม่ว่าจะ เป็นโรงงานแปรรูปยางโรงผสมปุ๋ย กองทุนปุ๋ย กลุ่มเยาวชน ร้านค้าชุมชน เป็นต้น แต่ดูเหมือนว่าไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาอะไรนัก ยังคงมีปัญหามากมาย และโครงการต่าง ๆ ไม่เชื่อมประสานกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะวิถีชีวิตของชาวสวนยางในภาคใต้ที่อยู่กันแบบโดด ๆ บ้านเรือนก็อยู่ไกลกัน เป็นบ้านสวน (ยาง) คือปลูกบ้านกลางหรือริมสวนยางหลายไร่ของตนเอง จะว่าอยู่แบบตัวใครตัวมันก็ไม่ผิดนัก การพบปะพูดคุยกันจึงไม่ค่อยจะมี ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไป แต่จุดแข็งของวิถีชีวิตคือการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ในลักษณะของสภากาแฟ เอาปัญหาต่าง ๆ มาสนทนา แล้วพบว่าหลายคนมีปัญหาล้ำกันหรือปัญหาเดียวกัน ทำให้เกิดการพูดคุยหาทางออกร่วมกัน พบปะกันอย่างไม่เป็นทางการนานเข้าก็เลยจัดระบบเพื่อให้มีการจัดการอันจะทำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น “ศูนย์การเรียนรู้พัฒนาชุมชนไม้เรียง” จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2539 จากประสบการณ์ทำให้เกิดการจัดตั้งกิจกรรมกลุ่ม และวางแผนการบริหารการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ครอบคลุมในชุมชนไม้เรียง และความจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน โดยใช้หลัก “ปรัชญา” การผลิต เพื่อการบริโภคในชุมชนและการเรียนรู้ของชุมชนโดยยึดแนวทางการพัฒนาคนให้สามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งจากจำนวน 9 หมู่บ้าน 1,383 ครัวเรือน และ

ประชาชนประมาณ 6,000 คน ได้รวมตัวกันเป็นองค์กรทั้งที่เข้มแข็งและไม่เข้มแข็ง จากนั้นก็มีการกำหนดหลักสูตรพัฒนาความสามารถของเกษตรกรและสร้างเสริมเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรอง อาชีพเสริม ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างแบบเสริมกัน แทนที่จะทำอย่างพาราแต่เพียงอย่างเดียว รอขายให้ได้เงินแล้วซื้อทุกอย่าง ทั้ง ๆ ที่สามารถทำกินเองใช้เองได้มากมายหลายอย่างเริ่มต้นมีการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้ 8 หลักสูตร และมีกิจกรรม 8 กิจกรรม ซึ่งกระจายอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมด้านสถานที่ บุคลากร และทรัพยากรคือ

1. กลุ่มเกษตรกรทำสวนยาง
2. กลุ่มปลูกพืชผักปลอดสารพิษ
3. กลุ่มเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด
4. กลุ่มขณะเลี้ยงไก่พื้นเมือง
5. กลุ่มเพาะเห็ดด้วยขี้เลื่อย
6. กลุ่มแปรรูปข้าว
7. กลุ่มผลิตอาหารสัตว์
8. กลุ่มแพทย์แผนไทยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ
9. กลุ่มผู้สูงอายุ
10. กลุ่มเยาวชน (ร้านค้าสวัสดิการ)

และชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า แต่ละหมู่บ้านควรคัดเลือกผู้แทนหมู่ละ 5 คน จาก 8 หมู่รวมเป็น 40 คน เพื่อตั้ง "สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง" ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2541" ขึ้นมา โดยไม่เกี่ยวกับสถานภาพหรือตำแหน่งทางการใด ๆ ขอให้มีความตั้งใจอยากช่วยเหลือกันเท่านั้น และชุมชนของตนเองเห็นพ้องก็เลือกกันเองมา 5 คน สภาผู้นำเป็นสภาการเรียนรู้ เรียนรู้เรื่องที่ชาวบ้านต้องการรู้ และหาทางเสนอเรื่องที่ชาวบ้านควรรู้ให้ได้เรียนรู้ ร่วมกันสำรวจความต้องการและปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดครอบคลุมครบถ้วนเต็มพื้นที่ทุกหมู่บ้าน นำข้อมูลมาหาแนวทาง สร้างกระบวนการแก้ปัญหา พัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองอย่างมั่นคงและมั่นใจโดยมีสถานที่พบปะและจัดการเรียนรู้ที่ "ศูนย์การเรียนรู้และการพัฒนาไม้เรียง" ตั้งอยู่หน้าโรงงานแปรรูปยางพารา ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นการเป็นการเตรียม และพัฒนาชุมชนไม้เรียงให้มีความพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนให้มากขึ้นด้วย

สภาผู้นำไม้เรียงกลายเป็นต้นแบบของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนระดับตำบล ซึ่งมูลนิธิหมู่บ้านได้เริ่มดำเนินการร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 101 ตำบลทั่วประเทศในปี 2542 ให้ตำบลเหล่านี้เรียนรู้เพื่อพัฒนาแผนแม่บทของตนเอง ไม้เรียงเองก็ได้พัฒนาแผนแม่บทของตนเอง โดยมีภาพรวมแบ่งเป็นหมวดคือ

ยุทธศาสตร์ → แผน → โครงการ → กิจกรรม

โดยจัดให้เห็นหมวดหมู่และการประสานสอดคล้องตามลำดับ ดังนี้

โดยจัดให้เห็นหมวดหมู่และการประสานสอดคล้องตามลำดับ ดังนี้

ก. ยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้
2. ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเอง
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากร
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพและการพัฒนาจิตใจ
5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรในชุมชน

ข. แผน

1. การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน
2. การพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน
3. การจัดการการผลิต
4. การพัฒนาทุนและระบบสวัสดิการ
5. การพัฒนาสุขภาพ
6. การพัฒนาจิตใจ
7. การพัฒนาการท่องเที่ยว

ค. โครงการ	ง. กิจกรรม
ศูนย์เพาะขยายพันธุ์พืช	เรือนเพาะชำ สารานุกรมฯ สวนสมรม
เกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม	ผักปลอดสาร ปุ๋ยชีวภาพ ชมรมผักปลอดสาร
แปรรูปผลผลิต	แปรรูปไม้ผล ยางพารา อาหาร ร้านค้า
ห้องเย็น	พัฒนาคุณภาพผลผลิต ตลาดชุมชน
กองทุนชุมชน	ออมทรัพย์ ธนาคารตำบล กองทุนสุขภาพ
การฟื้นฟูหลังพื้กหน้	พัฒนาอาชีพเสริม พัฒนาวิสาหกิจชุมชน
การแปรรูปข้าว	โรงสี ข้าวกล้อง แป้งขนมจีน นมจากข้าว
ผลิตของใช้แทนการนำเข้า	แชมพู น้ำยาล้างจาน หินลับมีด อาหารสัตว์
ผลิตอาหารของชุมชน	โรงน้ำปลา เพาะเห็ด เลี้ยงปลา ไก่ หมู วัว
การแพทย์แผนไทย	นวด ปฐม และแปรรูปสมุนไพร อบรมฯ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	อนุรักษ์ป่าเขาศูนย์ จัดงานรำลึกฯ

ค. โครงการ	ง. กิจกรรม
การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาศึกษาวิถีชีวิต	นอนบ้านเกษตรกร เที่ยวสวนผลไม้ตามฤดูกาล
ลานวัฒนธรรมชุมชน	ฟื้นฟู อนุรักษ์ ถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้าน
งานประเพณี วัฒนธรรม	บุญประเพณีเดือนสิบ สงกรานต์ ชักพระ
สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง	สัมมนาปฏิบัติการ สร้างนักวิจัยชาวบ้าน
ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้าน	อบรมอาชีพเสริม ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน สร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชน
มหาวิทยาลัยชีวิต	การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบ การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น
ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน	ศูนย์ข้อมูลตำบล ศูนย์ไอทีชุมชน ศูนย์วิทยุชุมชน ศูนย์ประสานงานชุมชน

ตำบลไม่เรียงได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนต้นแบบของการพัฒนายั่งยืนเป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย โดยประยงค์ณรงค์ และผู้นำชุมชนไม่เรียงมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาต้นแบบของชุมชนที่พึ่งตนเองได้ในหลายประเด็น อาทิ

โรงงานแปรรูปยางของชุมชน ซึ่งเป็นต้นแบบโครงการก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางชุมชน แผนแม่บทยางพาราไทย ซึ่งเกิดขึ้นโดยเครือข่ายผู้นำเกษตรกรชาวสวนยางศรีธรรมราช แผนแม่บทชุมชน ไม่เรียงเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของกระบวนการที่ก่อเกิดแผนแม่บทชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะชุมชนต้องการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ไม่ใช่ทำแต่โครงการตามที่หน่วยงานต่าง ๆ นำมาให้ แผนแม่บทชุมชนจึงค่อย ๆ เกิดจากการเรียนรู้ การสำรวจข้อมูล และการทำแผนพัฒนาตนเอง โดยการใช้ทุนของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด

วิสาหกิจชุมชน เกิดจากการดำเนินการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อมีการทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งที่ไม่เรียงไม่ได้เน้นที่การร่วมการผลิตร่วมกันบริโภคแต่เน้นการเรียนรู้ แบ่งกันผลิต ร่วมกันบริโภค คือมีกลุ่มหนึ่งไปผลิตปุ๋ยชีวภาพคนอื่นไปซื้อจากกลุ่ม มีกลุ่มหนึ่งผลิตแฮมหมู สบู่ น้ำยาล้างจาน คนอื่นที่ไม่ทำเองก็มาซื้อไปใช้ รวมทั้งการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกพืชผักต่าง ๆ วิสาหกิจชุมชนเกิดจากประสบการณ์ ผู้นำชุมชนที่นครศรีธรรมราชที่ร่วมกันสร้าง โรงงานทำแป้งขนมจีนที่พรหมคีรี โดยจดทะเบียนเป็นบริษัทเพื่อทดลองทำอะไรที่ไม่ใช่กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ แล้วก็พบว่า มีข้อจำกัดมากมาย จึงคิด

ถึงทางเลือกที่สามและเรียกทางเลือกนี้ว่า วิสาหกิจชุมชน ที่มูลนิธิหมู่บ้านประสานให้ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ข้าราชการมาร่วมกันร่างเป็นพระราชบัญญัติ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2548

การเรียนรู้นุรณาการ ไม่เรียงมีศูนย์การศึกษาและพัฒนาของตนเอง มีคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้นำชุมชนเป็นหลัก ทำหน้าที่ประสานงานการเรียนรู้และการพัฒนาตามชื่อของศูนย์ หากทางเชื่อมประสานการทำงานของชุมชนกับสถาบันการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งเด็กก่อนวัยเรียน ประถม มัธยม ไปจนถึงปริญญาตรี มีการเรียนรู้แบบบูรณาการ เชื่อมการเรียนรู้กับการปฏิบัติมีการจัดหลักสูตรต่าง ๆ เช่น มังคุด 100 ชั่วโมง เรียนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติเรียนจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้าน วิทยาการสมัยใหม่ และเรียนจากชาวสวนผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ คนอื่นขายมังคุดได้กิโลกรัม ละ 10-15 บาท ชาวสวนบางคนขายได้ 50-60 บาท ให้คนเก่ง ๆ เช่นนี้มาสอน เกิดการเรียนรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง ทำให้คนที่เรียนปรับปรุงและพัฒนาอาชีพของตนเอง มีการเปิดหลักสูตรการปกครองท้องถิ่นระดับปริญญาตรีร่วมกับมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ไม่เรียงเอง

ชุมชนไม่เรียงจัดให้มีสภาผู้นำตั้งแต่ก่อนปี 2540 โดยเริ่มจากการพูดคุยกันระหว่างผู้นำที่ "ถอดหัวไขน" หรือตำแหน่งต่าง ๆ ออกไปมาพูดคุยกันว่าจะทำอย่างไรจึงจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของพี่น้องชาวบ้านได้อย่างมีระบบ มีระเบียบแบบแผน คุยกันนานเข้าก็เกิดเป็นระบบโครงสร้างที่เรียกกันวันนี้ว่า สภาผู้นำ อันเป็นต้นแบบที่เกิดในระดับชาติในเวลาต่อมา

ทุนทางสังคมของชุมชนไม่เรียงกับการป้องกันอาชญากรรม

กรณีศึกษาของชุมชนไม่เรียงจะทำให้เห็นวิถีชีวิตและการเรียนรู้ ของชุมชนจากการพึ่งพิงธรรมชาติและการพึ่งพิงกันเอง ด้วยวิถีการผลิตอย่างพอเพียง ที่มีการปลูกพืชที่หลากหลายในชุมชน ที่ชาวบ้านสามารถใช้เพื่อการยังชีพได้ เมื่อเปลี่ยนมาปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจต้องพึ่งพิงภายนอก และต้องสนองตอบต่อระบบเศรษฐกิจที่ชาวบ้านไม่สามารถควบคุมและกำหนดราคาได้ และเมื่อประสบภัยทางธรรมชาติยิ่งส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะรัฐเป็นความอ่อนแอ ประกอบกับมีสถานการณ์การพบแร่วูลแฟรมบนเขาสุณีย์ เป็นแรงกดดันที่ทำให้ชาวบ้านมุ่งความสนใจไปยังผลประโยชน์ และรายได้เฉพาะหน้า จากการขุดแร่และการค้าขายกับผู้คนที่หลั่งไหลมายังเขาสุณีย์ โดยละทิ้งฐานทรัพยากรและวิถีชีวิตเดิมของตน จนเมื่อความรุนแรงจากภายนอกที่เข้ามาไม่ว่าจะเป็น การเดินป่าจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การแย่งชิงทรัพยากร เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างกันในระดับที่ชุมชนและสังคมภายนอกไม่สามารถยอมรับได้ และเมื่อมีการปิดเขาสุณีย์ในเวลาต่อมา ผู้นำชุมชนที่เสียสละอย่าง คุณประยงค์ ที่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงระบบคิดที่เดิมชุมชน เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเป็นต่างคนต่างอยู่ ต่างทำมาหากิน

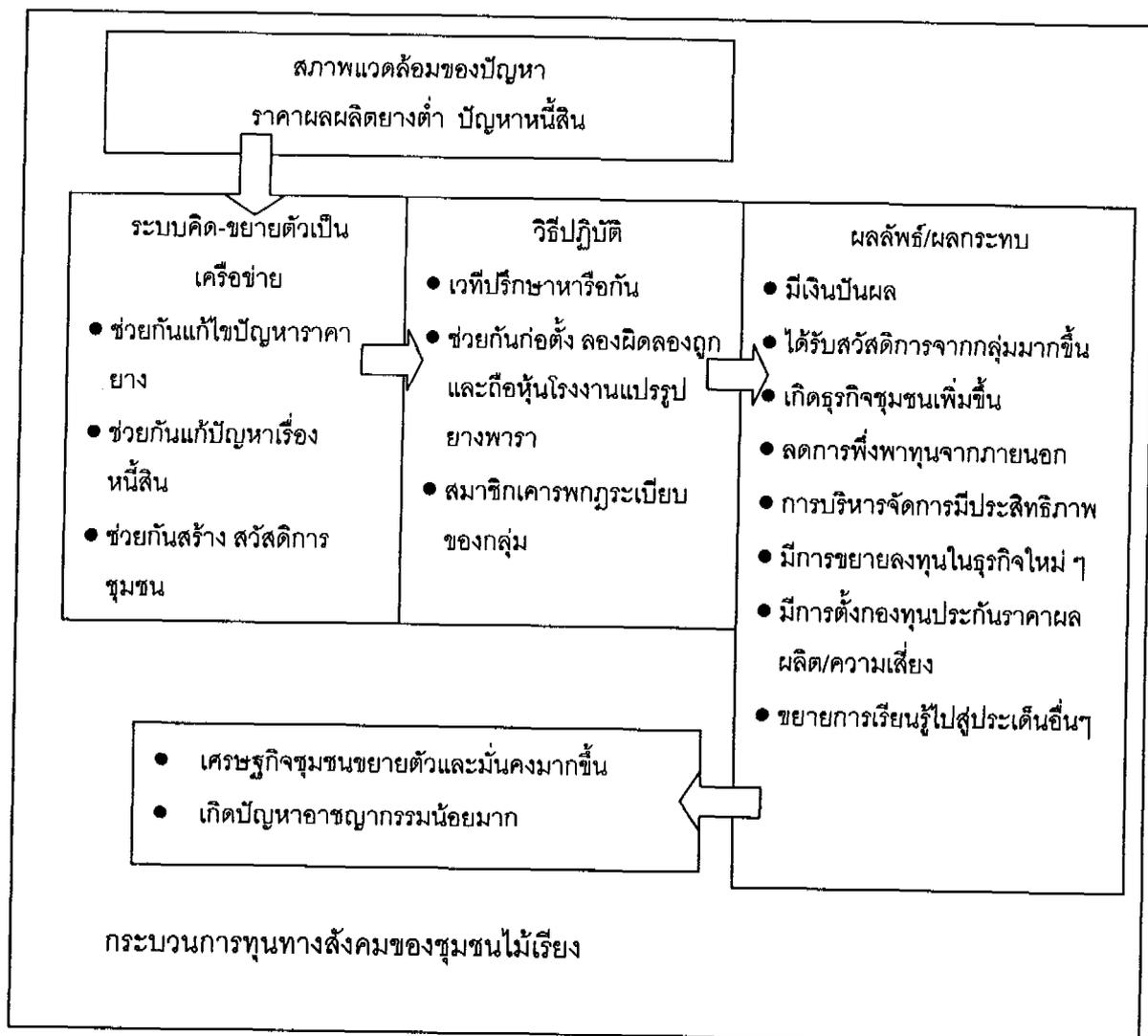
กระตุ้นให้ชุมชนได้หวนกลับมาสู่วิถีชีวิตจริงของตนเอง มาแก้ไขปัญหาการทำมาหากิน การทำสวน ยาง และต่อสู้กับพ่อค้าคนกลางที่มาจากภายนอก จนกระทั่งชุมชนไม่เรียงกลายเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเอง และเป็นต้นแบบได้ในปัจจุบัน

โดยในประเด็นการศึกษาการป้องกันอาชญากรรมสำหรับชุมชนไม่เรียงในปัจจุบันนั้น แม้ไม่ได้เป็นเป้าหมายหลักของชุมชนหากพิจารณาถึงกิจกรรม โครงการของชุมชนที่ดำเนินการ และมักมุ่งไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน แต่อาจพิจารณาได้ว่าปัญหาความรุนแรง ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในอดีตเป็นบทเรียนที่ให้ชุมชนเรียนรู้ถึง ผลลัพธ์ของการเอารัดเอาเปรียบ แกร่งแย่ง ทรัพยากร และผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ทำให้คนสามารถทำได้ทุกอย่าง เกิดความแตกแยก ทำลายความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่เป็นน้อง และการร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือกันทำมาหากิน อย่างพอเพียง จนในที่สุดก็ไม่มีใครได้ประโยชน์หรือประสบความสำเร็จจากการแกร่งแย่งนั้น

ซึ่งเมื่อพิจารณาสถิติคดีอาญาในพื้นที่ในปัจจุบันพบว่าสถิติคดีอาญาที่เกิดขึ้นปัจจุบัน ซึ่งต่ำมากตาม สถิติผู้กระทำผิดในคดีโดยทั่วไปในเขตพื้นที่ตำบลไม่เรียง ในคดีประทุษร้ายต่อ ทรัพย์ ระหว่าง พ.ศ. 2546-2548 มีดังนี้ ในปี 2546 มีเพียง 11 คดี ปี 2547 มีเพียง 3 คดี และ ปี 2548 มี 7 คดี และหากจะพิจารณาถึงคดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญในปี 2546 มีเพียง 3 คดี ปี 2547 มี 4 คดี ปี 2548 มี 1 คดี ซึ่งจากตัวเลขดังกล่าวเมื่อเปรียบกับการเกิดขึ้นของคดีอาญาในภาพรวม ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีสถิติคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ในปี 2546 จำนวน 1,483 คดี ปี 2547 มี 1,647 และ ปี 2548 มี 1,622 คดี (สถิติคดีอาญา 5 กลุ่ม ของสภ.ต.ไม่เรียง และของ ภ.จว.นครศรีธรรมราช รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) และจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ถือว่ามียุทธิต่อ อัตราการเกิดคดีฆ่าผู้อื่นตายสูงที่สุดในประเทศ โดยในปี 2546-2548 คดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ จำนวน 283, 398 และ 353 คดี ตามลำดับ ซึ่งรูปธรรมของคดีอาญาที่เข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรม อย่างเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีปริมาณคดีที่ไม่มากนัก สะท้อนให้เห็นความสงบสุขของชุมชน ซึ่งเกิด จากกระบวนการทุนทางสังคมที่สามารถพลิกฟื้น และก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และ ทรัพย์สินของชุมชนได้

ภาพที่ 5.1

กระบวนการทุนทางสังคมของชุมชนไม้เรียง

หากพิจารณาองค์ประกอบของการพลิกฟื้นกระบวนการทุนทางสังคมได้นั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนอย่างสูงอย่างคุณประยงค์ ที่มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ คือเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ อาทิ เมื่อต้องการแก้ไขปัญหาราคายางก็พยายามศึกษาเรียนรู้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับยาง จนกระทั่งไปดูตัวอย่างจริงของโรงงานแปรรูปยางพารา ทั้งของรัฐและเอกชน อย่างมีวิสัยทัศน์ และเป็นคนมีความมั่นใจทางจิตใจกล้าที่จะเสนอความคิดเห็นของตนเอง รู้จักแยกแยะวิเคราะห์กลุ่มคนที่ทำงานด้วยด้วยกุศโลบายที่ชาญฉลาด ซึ่งคุณลุงประยงค์ได้ทำงานอย่างรู้จักธรรมชาติของมนุษย์ ยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น และประการสำคัญมีความเสียสละตนเองเพื่อสังคมทั้งเวลา และกำลังทรัพย์ กำลังกายด้วยความตั้งใจจริง ทำให้

สมาชิกในชุมชนเห็นความตั้งใจจริง ความกล้าที่จะลองผิดลองถูกของผู้นำ ชาวชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์ของความเป็นคนได้ในความรักพวกพ้องและกล้าที่จะเสี่ยงในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่พึ่งพาทายนอกจึงเกิดความศรัทธา เชื่อถือ และร่วมเรียนรู้ลองทำด้วยประสบการณ์ตรง อีกทั้งให้ความสนใจในเรื่องของการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงในสังคมรอบ ๆ ตัว รวมทั้งค่านิยมเดิมที่ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม ในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน การขอมือ (การใช้แรงงานร่วมกัน) บนพื้นฐานของความศรัทธาทางพุทธศาสนา ที่ปลูกฝังให้มีความรักสามัคคีให้รักเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักที่จะหาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นคุณสมบัติเด่นประการหนึ่งของชุมชน ที่ทำให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และสามารถพัฒนาได้อย่างไม่หยุดนิ่ง ลองคิดและลองปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ทำให้กิจกรรมที่ดำเนินการเป็นไปอย่างชัดเจน เพราะได้มีการทดสอบและลองปฏิบัติแล้ว เหตุผลประการหนึ่งที่สามารถทำให้ชุมชนไม่เร่ร่อนพึ่งตนเองได้ นั่นคือฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำ สภาพอากาศที่เอื้อต่อผลิตผลทางการเกษตรของชุมชน

ขณะที่องค์กรภายนอกทั้งหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนที่เห็นเด่นชัดก็คือ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ที่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งในแง่ความรู้ การประสานงานและเงินทุนให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้ามาให้แนวคิดเบื้องต้นในองค์กรที่ชุมชนไม่สามารถแสวงหาได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิหมู่บ้าน นักวิชาการ ที่ได้ประสานงานให้ผู้นำชุมชนได้ไปดูงานยังแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ การที่มีปัจจัยภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้น ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และขยายขอบเขตของวิถีดคิดในการแก้ไขปัญหามุมมองได้หลากหลายยิ่งขึ้น และสร้างเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับภายนอก เป็นการเพิ่มอำนาจในการเข้าถึงแหล่งความรู้และแหล่งทุน

องค์ประกอบดังกล่าว ได้พลิกฟื้นวิถีดคิดในการร่วมกันกำหนดเป้าหมายของชุมชน ที่สอดคล้องและอยู่ร่วมกับธรรมชาติของชุมชนอย่างกลมกลืน อีกทั้งเป็นการมุ่งไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน ที่มีฐานคิดในการพึ่งตนเองเป็นหลัก และเป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้ บนสำนึกร่วมของชุมชนที่ต้องการอยู่รอดไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่คิดถึงการอยู่รอดเพียงลำพังของปัจเจกบุคคล วิถีดคิดดังกล่าวเป็นสำนึกร่วมที่ชุมชนไม่เร่ร่อนมีร่วมกันในอดีต ตั้งแต่ครั้งต่อสู้กับรัฐ ที่ครั้งหนึ่งชุมชนไม่เร่ร่อนเป็นชุมชนที่ทางราชการถือว่ามีความดีที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ เป็นสำนึกกบฏบนคตที่ว่า ไม่รบนายไม่หายจน ซึ่งปัจจุบันไม่ใช่การรบนายเช่นในอดีต แต่เป็นวิถีดคิดที่ชุมชนปฏิบัติตามความเชื่อร่วมกันของชุมชนที่แนบอิงกับปรัชญาของการพึ่งตนเอง วิถีดคิดดังกล่าวขั้นต้นของชุมชนเกิดเป็นวิถีปฏิบัติ เห็นได้จากการเกิดกลุ่มกิจกรรมและองค์กรชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชนอยู่เสมอ ไม่ใช่ความต้องการของภายนอก ขณะเดียวกันกิจกรรม

และเวทีการเรียนรู้ เป็นการประนีประนอม ประสานประโยชน์เพื่อชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ด้รับการยอมรับจากภายนอก ว่าชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนที่มีพลังในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และมีการเรียนรู้อยู่เสมอ

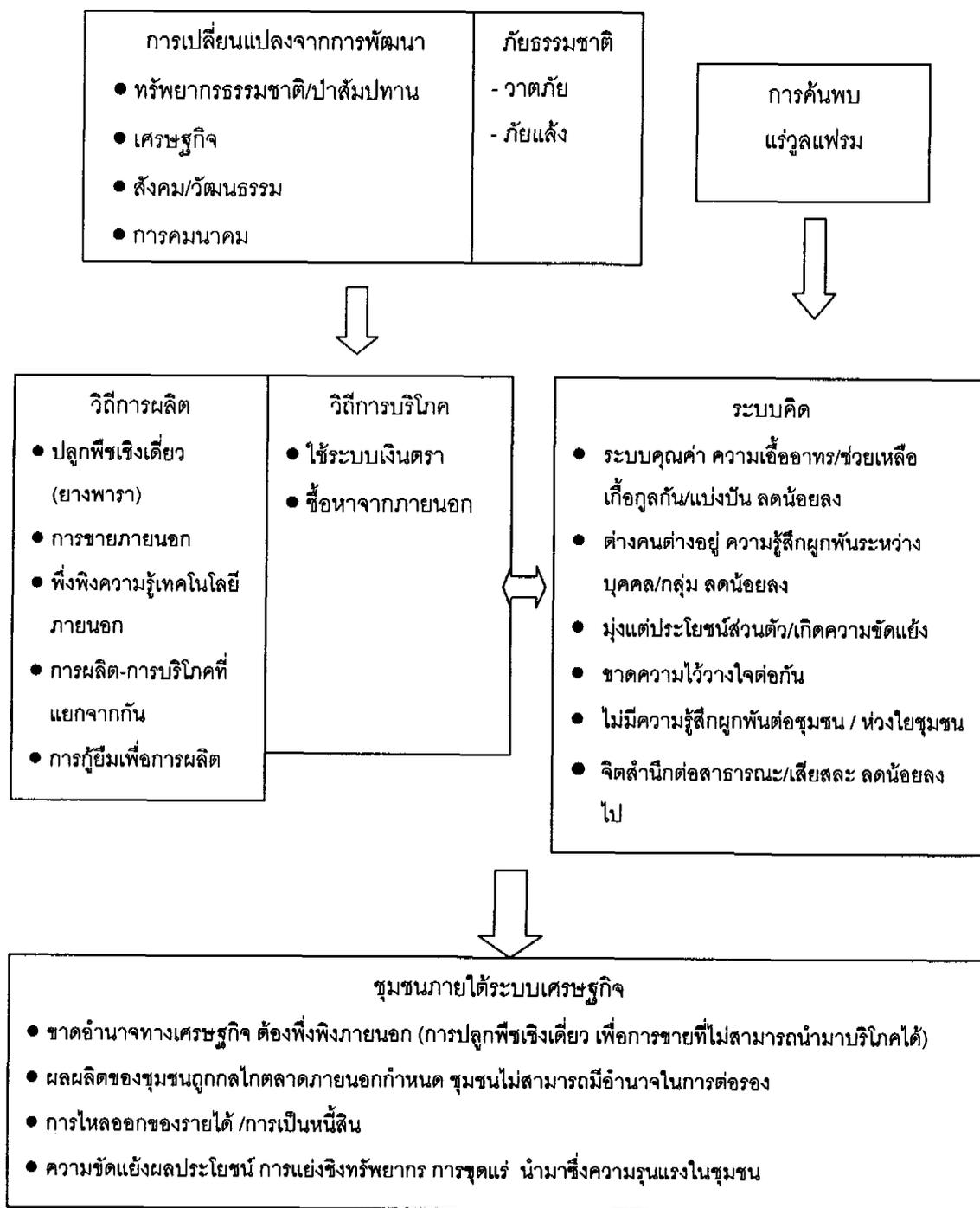
ตัวแบบของกระบวนการทุนทางสังคมชุมชนไม้เรียง กับการป้องกันอาชญากรรม

กระบวนการทุนทางสังคมของชุมชน ไม้เรียง อาจไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อผลของการป้องกันอาชญากรรมโดยตรง กระบวนการทุนทางสังคมของชุมชนอาจดูเหมือนถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาและในคดีแล้วพื้นที่ตำบลไม้เรียงเคยเป็นพื้นที่ที่มีการฆ่ากันตายเป็นจำนวนมากในช่วง 10 ปี ของการชุดแรบนเขาคุนยี่ ที่มีการประมาณกันว่ามีคนตายกว่า 10,000 คน จากตัวเลขที่เจ้าอาวาสวัดที่ทำการเผาศพจดไว้ สะท้อนให้เห็นอย่างสอดคล้องกับการเกิดอาชญากรรมตามที่ ทฤษฎีอาชญาวิทยา Routine theory ว่าองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรมที่สำคัญเกิดจาก ผู้กระทำผิด เหตุ และโอกาสในการกระทำผิด นั้น กระบวนการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การลดเงื่อนไขของการเกิดอาชญากรรมได้ เป็นอย่างดี โดยในส่วนของเหยื่อและผู้กระทำผิดนั้น ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ในเรื่องของสมาชิกที่มีระบบความสัมพันธ์ในชุมชนมากำหนดวิถีคิด และวิถีการปฏิบัติ ซึ่งชาวไม้เรียงที่มีสำนึก ในความเป็นคนดีที่มีศักดิ์ศรีหยิ่งในเกียรติของตนเอง มีความจริงใจและรักพวกพ้องวงศ์วาน เป็นพันธะทางสังคมที่จะไม่รังแก หรือหยามศักดิ์ศรีตนเอง และผู้อื่นโดยการก่อกดตีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินกับสมาชิกร่วมชุมชนคนอื่น ขณะที่โอกาสทางเศรษฐกิจ ที่กระบวนการทุนทางสังคมก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นการลดโอกาสการกระทำผิด ของสมาชิกกล่าวคือ เมื่อมีพอกิน และจะไปขโมยของใครให้เสียศักดิ์ได้อย่างไร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาในคดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญที่ยังคงเกิดขึ้น ก็สืบเนื่องกับความคิดความเชื่อและค่านิยมของชาวใต้ที่ไม่ยอมให้ใครมาหมิ่นศักดิ์ดงนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งจึงมักดำเนินการด้วยตัวเองอย่างรุนแรงเพื่อรักษาเกียรติของตน ซึ่งเป็นกรณีที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับสังคม เฉพาะกลุ่มเฉพาะเรื่องไม่ได้เกิดขึ้นโดยทั่วไป ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในอดีต ที่มองกันว่า เกิดจากคนในพื้นที่ อาทิ การเผาโรงพัก การเข้าร่วมกับผู้ก่อการร้าย การปล้นฆ่า ก็มักเริ่มต้นเกิดจากความกดดันที่ประชาชนมีต่อรัฐ และมักไม่ได้เป็นการกระทำที่ชาวบ้านกระทำต่อกัน

การศึกษาทำให้เห็นนัยของกระบวนการทุนทางสังคมที่มีต่อการป้องกันอาชญากรรม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนชนไม้เรียงจากเดิมเคยพึ่งพิงธรรมชาติ และพึ่งพิงกัน

เอง เปลี่ยนมาเป็นการพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น (ทำสวนยาง) โดยเฉพาะจากการส่งเสริมของรัฐ ในเวลาต่อมา เมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ยิ่งทำให้ชุมชนต้องพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น และการที่สมาชิกในชุมชนทำอาชีพสวนยางเป็นอาชีพหลัก และต้องพึ่งพาดตลาดภายนอกที่เป็นหลักมีผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ขณะที่การค้นพบแร่ยูเรเนียมยิ่งทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอมากขึ้น เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทั้งการทำสวนยางและการขุดแร่ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ระบบคุณค่า ความเชื่ออาหาร/ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน/แบ่งปัน ลดน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ ความรู้สึกผูกพันระหว่างสมาชิกน้อยลง กลายเป็นความหวาดระแวง ขาดความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งล้วนก่อให้เกิดความเดือนร้อนแก่ชาวบ้านทั้งสิ้น เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน หรือเรียกได้ว่าทำให้ทุนทางสังคมลดน้อยลง (ภาพที่ 5.2)

ภาพที่ 5.2
 ตัวแบบเชิงทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทุนทางสังคม
 ในวิถีการผลิตแบบใหม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีผู้นำชุมชน อย่างลุงประยงค์ วรรณรงค์ กระตุ้นให้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อหาทางช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถือว่าเป็นการเกิดของกระบวนการทุนทางสังคม (เริ่มจากการเกิดความคิดที่จะแก้ปัญหาทั้งที่เป็นของตนเอง และเป็นปัญหาของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชน ความคิดดังกล่าว ได้ทำให้สมาชิกเปิดใจ สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น เพื่อหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน) ในการแก้ไขปัญหาราคายางพารา ประกอบกับการปิดเขาศูนย์ไม่ให้ชาวบ้านไปซูดแร่ เกิดเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านมาสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน บนฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้ความรู้ และความฉลาดของแต่ละบุคคล ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นความรู้ ความฉลาดของชุมชน เป็นทุน หรือทรัพยากรของชุมชนที่สมาชิกทุกคนสามารถได้รับประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ร่วมกัน ซึ่งความรู้ความฉลาด ทำให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหามาตรฐานของชุมชน เป็นผลให้สมาชิกได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาต่อมา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น อาทิ การสร้างโรงงานแปรรูปยางพารา สถาผู้นำชุมชน การทำแผนชุมชน นอกจากช่วยลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนลงไปได้ เกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชน พลิกฟื้นกระบวนการทุนทางสังคม (ภาพที่ 5.1) ส่งผลกระทบทางอ้อมให้ปัญหาความรุนแรงในชุมชนที่เคยมีอย่างมาลดน้อยและหายไป เกิดพลังที่ขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจชุมชนขยายตัวและมั่นคงมากขึ้น ซึ่งจากการศึกษาสามารถนำเสนอองค์ประกอบของกระบวนการทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการป้องกันอาชญากรรมดังนี้

ผู้นำชุมชน ผลการศึกษาทำให้เห็นภาพของผู้นำท้องถิ่นภาคใต้ที่เป็นแกนนำทั้งในคุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ ซึ่งต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนต้องมีคุณลักษณะเรื่องความสามารถความเสียสละ มีวิสัยทัศน์เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ กล้าที่ลอง และมีความสามารถทางการสื่อสาร ให้ผู้อื่นยอมรับ

การก่อตัวของพลังความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา กลุ่มแกนนำซึ่งได้ลองปฏิบัติให้เห็นจริง จนสามารถให้ชุมชนตระหนักถึงการขาดอำนาจการต่อรอง และมาร่วมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีความพร้อมที่จะสร้างมาตรการ/ กติกาในความร่วมมือ ในกิจกรรมของชุมชน

การปรับตัว/การก่อพลัง โดยการสร้างกิจกรรม และวิถีการปฏิบัติที่ผ่านการร่วมคิด ร่วมพิจารณาเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่เพื่อการแก้ไขปัญหา และสามารถขยายเครือข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง ในประเด็นปัญหาที่สอดคล้องกับชุมชน

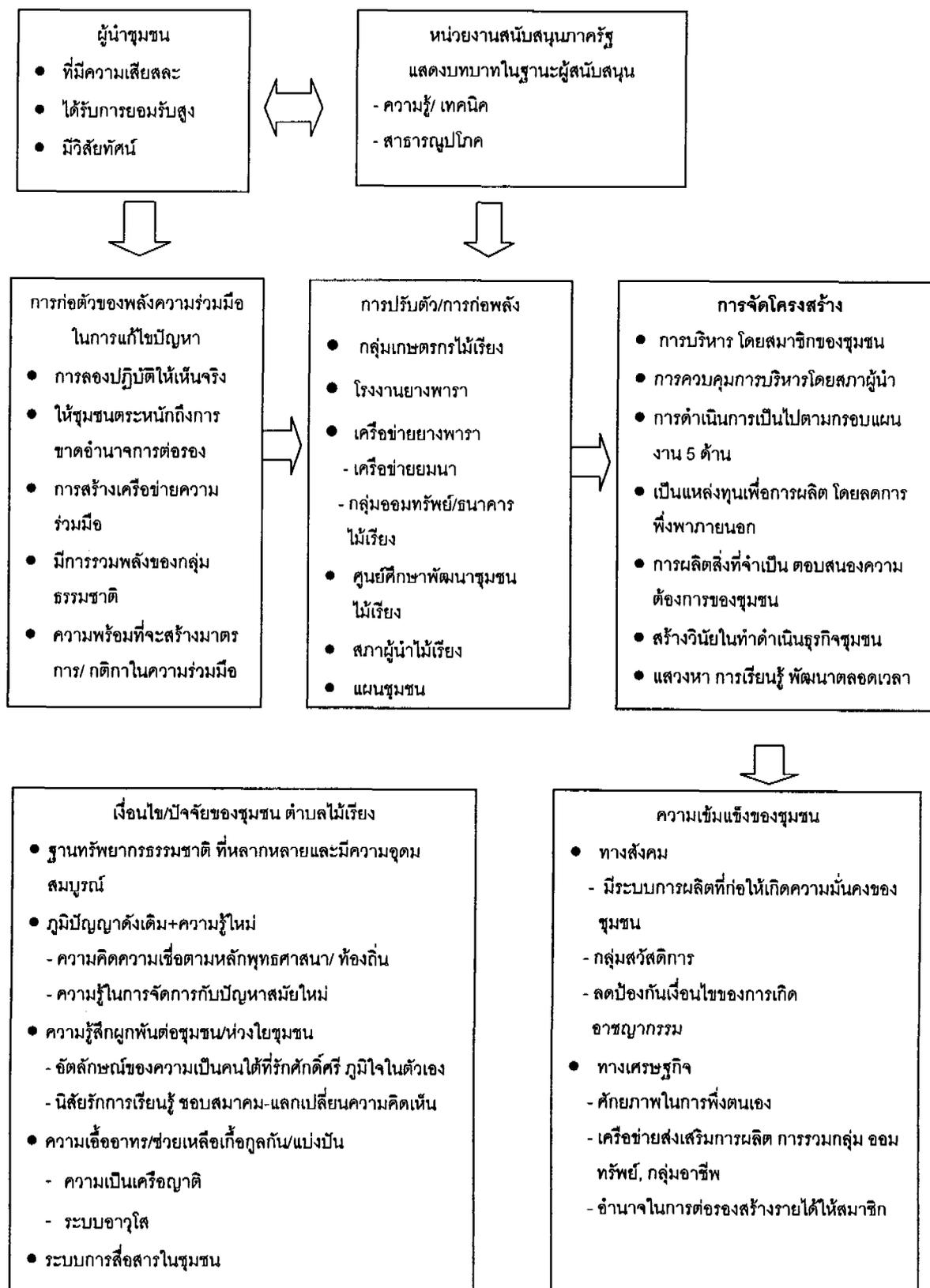
การจัดโครงสร้าง การบริหาร โดยสมาชิกของชุมชน และมีการควบคุมการควบคุมการบริหารโดยสภาผู้นำที่มาจากตัวแทนของชุมชน โดยดำเนินการธุรกิจของชุมชนภายในกรอบแผนงาน 5 ด้าน ของชุมชน ด้านการศึกษา การเกษตรและสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน และด้านกองทุน จึงเป็นการดำเนินการที่ทำให้ลดการพึ่งพาทายนอก ผลผลิตที่

จำเป็น ตอบสนองความต้องการของชุมชน ประกอบกับการร่วมกันควบคุมเกิดเป็นวินัยในทำ
ดำเนินธุรกิจชุมชน บนฐานของการเป็นองค์กรการเรียนรู้ที่มีการแสวงหา การเรียนรู้ พัฒนาตลอด
เวลา

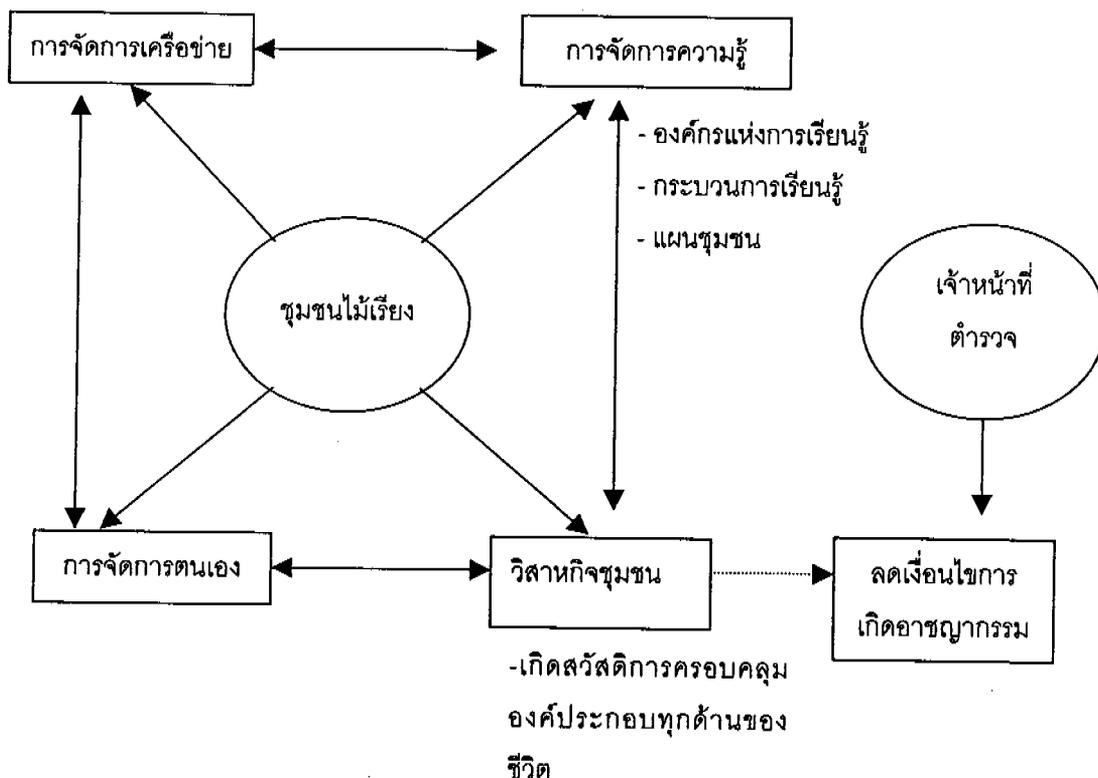
ความเข้มแข็งของชุมชน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วพลังอำนาจของชุมชนในการมีศักยภาพ
ในการพึ่งตัวเอง บนฐานความรู้ทำให้ชุมชนเป็นองค์กรที่สามารถปรับเปลี่ยนและแก้ไขปัญหา
ต่าง ๆ ในชุมชน จนลดเงื่อนไขขององค์ประกอบของอาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็น การลดโอกาสการ
กระทำผิด มีแหล่งสวัสดิการชุมชนที่จะดูแลโอบอุ้มผู้ที่มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิด หรือผู้ที่อ่อนแอ
ในชุมชนด้วยตัวเอง

ภาพที่ 5.3

ตัวแบบเชิงทฤษฎีของกระบวนการทุนทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรม

ภาพที่ 5.4
 ตัวแบบการป้องกันอาชญากรรมชุมชนไม่เรียง
 (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

ชุมชนไม่เรียงรวมตัวกันได้จนเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นพลัง ผ่านการจัดการเครือข่ายร่วมกัน ไปสู่สวัสดิการที่ควบคุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต โดยอาศัยกลไกอย่างผู้นำชุมชนที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน บนฐานภูมิปัญญาองค์ความรู้ ทั้งเป็นรากเหง้าของตนเอง และความรู้ใหม่ รวมทั้งวัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกัน เอื้ออาทรต่อกัน และการจัดการที่สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีเวทีการแลกเปลี่ยนทั้งที่เป็นทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ อย่างสภาผู้นำ และร่วมเรียนรู้ การจัดการตนเอง บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแผนชุมชนที่ร่วมกันจัดทำขึ้น เป็นระบบการผลิตที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และลดเงื่อนไขของการเกิดอาชญากรรมที่กระทบต่อความสงบสุขของชุมชนได้